

19. Yüzyılda Antalya Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısının İncelenmesinde Temettuat Defterlerinin Katkısı

The Significance of Temettuat Registers in the Study of Socio-Economic Structure of the 19th Century Antalya Town

Aylin DOĞAN¹

Geliş tarihi: 10.05.2018, Kabul tarihi: 06.10.2018, Basım tarihi: 30.11.2018

Özet

19. Yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin idari, askeri, sosyal ve ekonomik olmak üzere pek çok açıdan dönüşüme uğradığı bir dönem olup, özellikle 19. yüzyıl Osmanlı taşrasına ait sosyo-ekonomik çalışmalar açısından Temettuat defterleri zengin veriler sunan kaynaklar niteliğindedir. Temettuat defterleri, 19. yüzyılın ortalarına doğru Osmanlı Devleti'nde, hane halklarının gelirinin tespiti için yapılan sayımların kaydedildiği defterlerdir. Tanzimat dönemine yönelik önemli bilgiler içeren bu sayımların en önemli amacı ise, ekonomik potansiyelin tespit edilmesi, ekonomik ve mali düzenlemelerin yapılabilmesi olmuştur. Çalışmamızda, Antalya'ya ait belirlediğimiz temettuat kayıtlarının sağladığı verilerle, hem Antalya'nın o dönemlerdeki sosyo-ekonomik yapısı incelenmeye çalışılmış, hem de 19. yüzyıl Osmanlı dönemi sosyo-ekonomik tarihi açısından bir kaynak olarak temettuat defterleri, içerdiği veriler itibariyle daha detaylı bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: 19. Yüzyıl, Temettuat defterleri, Antalya, Osmanlı Devleti, Sosyo-ekonomik yapı.

Jel Sınıflaması: N9, N75.

Abstract

The 19th century is an era in which Ottoman Empire has been transformed in terms of governmental, social and economical and many other aspects and temettuat registries are important references that offer rich data related to the 19th century Ottoman rural life socio-economic studies. Temettuat registries are the registry books that were developed towards the mid 19th century in Ottoman empire in order to ascertain the income of the household. The most important purpose of these registries that offer considerable information about the Tanzimat Reform era was the identification of economical potential and making economical and financial regulations. In our study, with the data offered by the specified temettuat registries, we aimed to examine the socio-economic structure of Antalya in that era and give more detailed information about the 19th century socio-economic structure of Ottoman Empire.

Keywords: 19th century, Temettuat Registers, Ottoman Empire, Antalya, Socio-economic structure.

¹ Harran Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, İktisat Tarihi, Dr. Öğr. Üyesi
aylin_do@hotmail.com; adogan@harran.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-2533-6964>

JEL Classification: N9, N75.

Giriş

Avrupa’da 19. yüzyılda yaşanan gelişmeler, Osmanlı Devleti’ni, askeri, siyasi ve ekonomik açılardan etkilemiş olup, Osmanlı Devleti, 19. yüzyıl ortalarına doğru bu alanlarda çeşitli düzenlemelerde bulunma ihtiyacı hissetmiştir. Siyasi, askeri ve mali önceliklere göre başlatılan bir dizi reform girişimi, Osmanlı Devleti’nin Avrupa eksenli yoğun bir etkiye maruz kalmasını önleyememiş, reformlardan beklenen başarı sağlanamamıştır. Çalışma konumuzu oluşturan “temettuat defterleri” de 19. yüzyılda, Tanzimat dönemindeki reformların etkisi altında yapılan sayımların kayıtlarından oluşmaktadır. Ekonomik ve askeri potansiyelin tespit edilmesini, ekonomik ve mali düzenlemelerin yapılabilmesini amaçlayan bu sayımlar, hane halklarının gelirlerinin tespiti için tutulan resmi kayıtlar olup, Osmanlı dönemi sosyo-ekonomik tarihine yönelik zengin veriler içeren kaynaklardır.

Bu çalışmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri’nde yer alan Teke Sancağı Antalya merkez kazasına ait temettuat kayıtları doğrultusunda, özellikle Tanzimat’ın ilk yıllarında Osmanlı taşrasındaki sosyo-ekonomik hayata dair veriler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Mevcut kayıtlardaki verilerin ekonomik ve sosyal yapıya yönelik değişkenler açısından sınıflandırılması ve değerlendirilmesi ile hem 19. yüzyıl Osmanlı dönemi sosyo-ekonomik tarihi çalışmaları hem de kent tarihi çalışmalarına bir katkı sunulması amaçlanmıştır.

Osmanlı dönemi sosyo-ekonomik hayatına dair önemli veriler sunan temettuat kayıtlarından literatürde ilk olarak Prof. Dr. Tevfik Güran yararlanmıştır. “Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabası’nın Sosyo-Ekonomik Özellikleri” adlı makalesi, Güran’ın bu alandaki ilk çalışmasıdır. Güran, “Osmanlı İmparatorluğunda Ondokuzuncu Yüzyıl Ortasında Bir Kırsal Bölgede Ekonomik ve Sosyal Yapı: Filibe Sancağı’nın Koyuntepe Nahiyesi’ne Bağlı Dokuz Köy Üzerine Yapılmış Bir Karşılaştırma Çalışması” adındaki yine temettuat verilerinden yararlandığı çalışması, “19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri” adlı çalışması ve bu alandaki diğer çalışmalarıyla birlikte, Türkiye’de temettuat çalışmalarının tanınmasında öncü isim olmuştur. Temettuat çalışmalarının öncü isimlerinden biri de Mübahat Kütükoğlu’dur. Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihî Kaynaklarından Temettu Defterleri” adındaki makalesi ile bu defterlerin içeriğine yönelik bilgiler sunmuştur. Said Öztürk’ün “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları” adlı makalesi; Nuri Adıyeke’nin, “Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri” adlı çalışması da, temettuat kayıtlarının içeriği, özellikleri, tabi tutulduğu nizamnelere yönelik geniş

bilgiler sunan çalışmalar arasında yer almaktadır. Prof. Dr. Musa Çadırcı'nın, "Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı" adlı çalışması da temettuat kayıtlarından yararlanılarak yapılan çalışmalardandır.

Tevfik Güran öncülüğünde başlayan temettuat çalışmalarının, Osmanlı sosyo-ekonomik yapısına yönelik literatürde yarattığı zenginlik, gün geçtikçe artmaya devam etmektedir. Ayla Efe'nin, 2006 tarihli "1260-61/1844-45 Temettuat Sayımı Işığında Çukurhisar Köyünün Ekonomik ve Sosyal Görüntüsü" ve 2016 tarihli "1845 Temettuat Sayım Sonuçları Ne Oldu?" adındaki çalışmaları; Aylin Doğan tarafından 2012 yılında, "19. Yüzyılda Teke Sancağı Antalya Merkez Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı" adıyla çalışılmış olan doktora tezi; Nejdete Bilgi'nin 2014 tarihli, "Hamza Baba Köyü'nün XIX. Yüzyıl Ortalarındaki Sosyal ve Ekonomik Yapısı (2444 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre)" adlı çalışması; Saim Çağrı Kocakaplan'ın "Temettuat defterleri çerçevesinde Silistre kazası'nın iktisadî ve sosyal yapısı" adlı yüksek lisans tezi, temettuat defterleri ile ilgili olarak literatürde yer alan yakın tarihli çalışmalardan bazılarıdır.

Konuyla ilgili literatüre bir katkıda bulunabilme amacından hareketle, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden sağlanan Antalya Kazası'na ait temettuat defterleri çalışmamızda yararlanılan temel kaynak niteliğinde olup, Antalya örneği bağlamında araştırılan temettuat kayıtlarındaki veriler, ekonomik ve sosyal yapıya yönelik değişkenler açısından tasnif edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. Osmanlı'da Temettuat Sayımları Üzerine Genel Bir Bakış

Osmanlı İmparatorluğu'nda, "nüfus, arazi ve mal" sayımları olmak üzere, memleketin sayımına büyük önem verilmiş olup, bu sayımlar, önemli siyasi teşekküllerin bulunduğu her yerde düzenli ve ayrıntılı bir şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Bu sayımlarda devlet; günümüzdeki gibi istatistiki ve ilmi açılardan veri elde etmek amacıyla değil de, askere alınacak, vergilendirilecek ve diğer kamusal hizmetleri görececek kişileri tespit etme amacı içinde olmuştur. Büyük nüfus ve arazi sayımlarında Osmanlı Devleti, yeni bir usul oluşturmak yerine, bazı farklılıklarla birlikte, eski Türk-İslam devletlerinin takipçisi olmuştur. Defterlerin Farişi olarak düzenlendiği Selçukluların aksine, Osmanlılar sayımlarda Türkçe kullanmışlardır. Özellikle devletin yükseliş dönemlerinde çeşitli açılardan geliştirilen defterlerin yazılış ve muhafaza edilmiş biçimleri zaman içinde, dağılıma dönemine giren devletin her alanında görülen yozlaşmanın etkisinde kalmaya başlamıştır (Barkan, 2000: 180-183).

Osmanlı Devleti'nde, iktisadi ve mali imkanların tespit edilebilmesi amacıyla farklı dönemlerde, farklı sayımlar yapılmıştır. Bu sayımlar, tapu, avarız ve temettuat sayımları olup, tapu sayım defterlerinden 15. ve 16.

yüzyıllara ait, avarız sayım defterlerinden daha çok 17. yüzyıla ait ve temettuat sayım defterlerinden ise, 19. yüzyılın ilk yarısına ait bilgiler edinilebilmektedir (Tabakoğlu, 2003: 138).

19. yüzyıl, Osmanlı toplum ve ekonomisi açısından öncekilere göre farklı bir yüzyıl olmuştur. Bu yüzyılın ilk yarısından, Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede Osmanlı Devleti, Batılı devletlerin askeri, siyasi ve iktisadi gücüne karşı koyamaz hale gelmiş olup ekonomi, yeni bir iktisadi düzene, kapitalizme açılmaya başlamıştır. Devletin, bir yandan gücünü ve etkinliğini arttırma amacıyla başlattığı reform süreci ve diğer yandan da ekonominin dışa açılmasıyla birlikte, hem geleneksel Osmanlı düzeninin belli başlı kurumları hem de Osmanlı ekonomisi önemli dönüşümler geçirmiştir (Pamuk, 2014: 147-148). Devlet, yenileşmeye yönelik girişimlerde geç kaldığı gibi, bu girişimleri, iç kaynaklı güçlerin itişisi ve öncülüğünde başlamamıştır. Devletin reform çabaları, devleti kurtarmada başarılı olamamıştır (Berkes, 2016: 320-379). 19. yüzyıl öncesine benzer şekilde, Tanzimat Fermanı ve sonrasında da, devletin ekonomiye yönelik politikalarını siyasi, askeri ve mali öncelikler yönlendirmiştir. (Pamuk, 2014: 92). Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile üzerinde en fazla durulan konu hak ve hürriyetler olmasına rağmen, fermanın ilan edilmesindeki asıl amaç yeni bir vergi reformunun yapılması olmuştur. Bu nedenle de, vergi kaynaklarının yeniden tespit edilmesi gündeme gelmiş olup, "Emlak ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuat" adı verilen sayımlar yapılmıştır. (Öztürk, 2003: 287). Bu sayımlar kısaca, "temettuat sayımları" olarak adlandırılmakta olup, "temettu" kelimesi, "kâr etme, kazanma" anlamına gelen Arapça kökenli bir kelimedir. "Temettuat" kelimesi ise, çoğul anlamıyla "kârlar, faydalar, kazançlar" anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 1999: 1073).

Temettuat sayımları ile, toplam vergi yükünün bölgeler ve kişiler arasındaki dağılımının daha adil olması için sayıma konu yerlerde kişilerin gerçek ödeme gücünü ölçmek ve sayım sonuçlarına göre gerekli düzenlemeleri yapmak amaçlanmıştır. Daha önceki mali sayımlardan farklılık gösteren bu sayımlar, merkezden görevli memurlar yerine, sayım yapılan idari birimin muhtar ve imamı, gayri müslim topluluklarda ise, kocabaşı ve papaz tarafından Ziraat Müdür ve Vekilleri gözetiminde yapılmıştır. Hane esası üzerine yapılan temettuat sayımları ile, "vergi ödemeleri, "taşınır ve taşınmaz servetler" ve "gelirler" tespit edilmeye çalışılmıştır (Güran, 1998: 226-227).

Bir ön hazırlığın yapılmadığı, genel kapsamlı bu sayımlar, genel bir düzenleme etrafında başlatılmıştır. Bu durum birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Yönetim, başlangıçta bu sorunlara tek tek çözümler üretirken, benzeri sorunların artması sonucu, bütüncül nizamnamelerin hazırlanıp dağıtılması yoluna gitmiştir. Sayımlarda karşılaşılan sorunlardan biri, uzun zamandır vergiden muaf olan müftü, imam, gayrimüslim, din adamları gibi

görevlilerin vergi ödemeye karşı dirençleri olmuştur. İkinci bir sorun, esnaftan alınan ihtisab vergisinin kaldırılarak temettü vergisinin alınması olmuştur. Bir diğer sorun ise, sayımların Tanzimata dahil olan bütün Osmanlı topraklarını kapsaması ve bu durumun sayımları güçleştirmesi olmuştur. Yörüklerin sayımı sorunu, sayımlar sırasında yapılan yolsuzluklar da bu sorunlara eklenebilir (Adıyeye, 2000: 774-777).

Batı ve Orta Anadolu, Ege adaları ve doğu Balkanlar'ın bazı kısımlarını kapsayan temettuat sayımlarında, Osmanlı taşrasına yönelik zengin bilgiler bulunmaktadır (Faroqhi, 2003: 97). Temettuat sayımlarının kaydedildiği temettuat defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde (B.O.A.), Maliye Nezareti Vâridât Muhasebesi Temettuat Defterleri (ML.VRD.TMT.d) şeklinde tasniflenmiş olarak, 1256- 1261/1840-1845 tarihleri arasında kaydedilmiş olan toplam 17.747 adet defterden oluşmaktadır. Bu defterlerde kaza, köy gibi yerleşim birimleri hane hane ele alınarak herkese ait şahsi mal varlığı, emlak, arazi, hayvanat, ürün gibi bilgiler kaydedilmiştir. Temettuat defterlerinin tasnifi ve kataloglanmasında o tarihlerdeki idari taksimat esas alınmıştır. Defterler, içerdikleri bilgiler doğrultusunda alfabetik olarak eyaletlere ayrılmış olup, her eyalet de kendi içinde alfabetik olarak kazalara ayrılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde defter kayıtlarının, katalog numaraları, eyalet ve kaza adları, defterlerin kodları, Hicri ve Miladi olarak tarihleri ve defter adetleri şeklinde tasnif edildiği ve araştırmaya sunulduğu görülmektedir. (T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2010: 247-248). Aynı zamanda, Maliyeden Müdevver ve Kepeci Tasnifi'nde yer alan temettuat defterlerinin bulunduğunu da belirtmek gerekir (Öztürk, 2003: 287).

2. Antalya Temettuat Defterleri'nin Sosyo-Ekonomik Açından Değerlendirilmesi

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde yapılan incelemeler sonucunda bu çalışmaya; “*Konya vilayeti, Teke sancağı, Antalya kazası*” köyleri, mahalleleri ve çiftlikleri şeklinde tutulmuş kayıtlar dahil edilmiştir. Antalya kazası nahiyeleri içinde bulunan köyler veya çiftlikler, bu çalışmanın dışında tutulmuşlardır. Bu bağlamda, “*Konya vilayeti, Teke sancağı, Antalya kazası*” köyleri olarak, 55 köy tespit edilmiş, ancak 53 köy değerlendirmeye alınmıştır. Tespit edilen bu köylerden ikisi; “*Konya vilayeti, Teke sancağı, Antalya? kazası, bir köy (İslam) (Gömlek No:17726)*” ve “*Konya vilayeti, Teke sancağı, Antalya? kazası, bir köy (İslam) (Gömlek No:17727)*” şeklinde kayıtlı olup, bu iki köyün isimlerinin belirsiz olmasından dolayı çalışmaya dahil edilmemişlerdir. Tablo 1’de değerlendirmeye alınan köylerin listesine yer verilmiştir.

Tablo 1. Temettuat Defterleri Kayıtlarında Antalya Kazası Köyleri (1844)

Köy İsimleri		Köy İsimleri	
1	Yazır karyesi	28	Zeytun Karyesi Abdal Taifesi
2	Süleklar karyesi	29	Örgünlü karyesi
3	Karcıbayırı Şerefeddin karyesi	30	Çitdibi köyü
4	Kındıra karyesi	31	Osman halifeler karyesi
5	Ekşili karyesi	32	Beğeş karyesi
6	Ali Fahreddin-i Kebir köyü	33	Duraliler karyesi
7	Çağlak köyü	34	Baltan karyesi
8	Simandır karyesi	35	Alaylı karyesi
9	Geyikbayırı karyesi	36	Yarbaşı Çandır karyesi
10	Sekellü karyesi	37	Çakırlar karyesi
11	Ali Fahreddin-i Sagir karyesi	38	Varsak köyü
12	Karataş karyesi	39	Garıbcce karyesi
13	Kargılık karyesi	40	Karaman karyesi
14	Akkilise karyesi	41	Fığla köyü
15	Duacı köyü	42	Küçükbalıklı köyü
16	Çaykenarı karyesi	43	Oran karyesi
17	Sekici karyesi	44	Bıyıklı karyesi
18	Belek karyesi	45	Çam karyesi
19	Yaka köyü	46	Dere karyesi
20	Solak karyesi (Sulak/Solaklar))	47	Kışla Karyesi
21	Bağçe karyesi	48	Zeytün karyesi
22	Güzar karyesi	49	Kızıllı karyesi
23	Hisarçandır karyesi	50	Endiye karyesi
24	Yalınlıkebir karyesi	51	Doyran köyü
25	Asıkaramanlı köyü	52	Karaçalı karyesi (Kara Çallu)
26	Enhar Çiftliği köyü(İslam)	53	Beyrebucak/ Direvli köyü (İslam)
27	Endiye Köyü (İslam)		

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9673, 9674, 9677, 9680, 9683, 9684, 9687, 9689, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9698, 9701, 9702, 9703, 9705, 9706, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9716, 9721, 9722, 9723, 9724, 9726, 9727, 9732, 9737, 9738, 9746, 9749, 9751, 9752, 9754, 9760, 9761, 9763, 9764, 9766, 9767, 9771, 9772, 9773, 17567, 17578, 17726, 17727.

“Konya vilayeti, Teke sancağı, Antalya kazası” mahalleleri olarak ise, 40 mahalle tespit edilmiştir. Bu mahallelerden, “Antalya kazası (Yabancı İslam) (Gömlek No:15985); Konya vilayeti, Teke sancağı, Antalya kazası, Ermeni mahallesi (Reaya) (Gömlek No:17588); Konya vilayeti, Teke sancağı, Antalya? kazası, bir

mahalle (İslam) (Gömlek No:17728)” olarak kaydedilen, isimleri belirsiz olan üç mahalle kaydı değerlendirme dışında tutularak 37 mahalle değerlendirmeye alınmıştır. Bu mahallelerin listesi Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Temettuat Defterleri Kayıtlarında Antalya Kazası Mahalleleri (1844)

Mahalle İsimleri		Mahalle İsimleri	
1	Kirişçiler Mahallesi	20	Babadoğan Mahallesi Ermeni taifesi
2	Elmalı Mahallesi (Elmalu)	21	Gebiz Aşireti Aşağıoba Mahallesi
3	Divanepiri Mahallesi	22	Martan Aşireti, Yetimler Mahallesi (Mortana)
4	Tahıl pazarı Mahallesi	23	Kızılsaray Mahallesi (Kara Çallı)
5	Arap Mescidi Mahallesi	24	Eğdirhasan Mahallesi (Ekdır/İğdir Hasan)
6	Aşıkdoğan Mahallesi	25	Hacıbalban Mahallesi (Balaban)
7	Keçiyahı Mahallesi (Kiçi Baba/Kiçi Bali)	26	Şeyhsancağı Mahallesi
8	Ahıkızı Mahallesi	27	Balibey Mahallesi (Baba Beğ)
9	Sağırbey Mahallesi (Sağır Beğ)	28	Makbuleağa mahallesi (Rum) (Makbul Ağa)
10	Karadağı Mahallesi	29	Tuzcular Mahallesi
11	Cami-i Atik Mahallesi	30	Şehr-i karakoyunlu Mahallesi
12	Meydan Mahallesi	31	Hattabsüleyman Mahallesi
13	Cadış Bahçesi Mahallesi (Çavuş)	32	Makbuleağa Mahallesi (Makbul Ağa)
14	Cellahkara Mahallesi (Culahkara)	33	Cami-i cedid mahallesi (Reaya)
15	Demirci Süleyman Mahallesi (Timurcu)	34	Babadoğan mahallesi (Reaya)
16	Kızılharım Mahallesi (Kızıl Çıra)	35	Sofular Mahallesi
17	İskender Çelebi Mahallesi	36	Ermeni mahallesi (Reaya)
18	Takiyyeci Mustafa Mahallesi (Takyeci)	37	Asmadalı mahallesi (İslam)
19	Urban Mahallesi		

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9671, 9675, 9681, 9682, 9686, 9690, 9691, 9700, 9714, 9715, 9717, 9718, 9725, 9728, 9730, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9747, 9750, 9753, 9756, 9757, 9758, 9759, 9762, 9765, 9768, 9769, 9685, 9688, 10574, 17588, 17728.

“*Antalya kazası*” çiftlikleri olarak da, 14 adet çiftlik tespit edilmiş olup, bu çiftliklerden, “*Antalya kazası, Karadağın Çiftliği temettuat defteri (Gömlek No:9748)*” şeklinde yer alan kayda ulaşılamadığı için, 13 adet çiftlik değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Tespit edilen çiftliklere Tablo 3’de yer verilmiştir.

Tablo 3. Temettuat Defterleri Kayıtlarında Antalya Kazası Çiftlikleri (1844)

Çiftlik İsimleri		Çiftlik İsimleri	
1	Köseler Çiftliği	8	Zivind Çiftliği (Zivend)
2	Yuda Çiftliği	9	Mandırılar Çiftliği (Mandarlı/Manderli)
3	Garkın (Kargın) Çiftliği	10	Dumanlar Çiftliği
4	Kemerağzı Çiftliği	11	Çukurca Çiftliği
5	Hurma Çiftliği	12	Karakapu Çiftliği
6	Uncalı Çiftliği (Unculu/Önceli)	13	Leylek Çiftliği
7	Kundu Çiftliği		

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9670, 9676, 9678, 9679, 9697, 9704, 9707, 9708, 9729, 9731, 9755, 9774, 9776.

Tespit edilen defterlere genel özellikleri itibariyle bakıldığında, her bir defterin başlangıcında defterin hangi köy, mahalle veya çiftliğe ait olduğu belirtilmektedir. Bir örnek vermek gerekirse; “*Konya eyaletinin hâvî olduğu kazâlardan Teke sancağı kâimmakâmlığı dâbilinde kâin Antalya kazâlarından Yazır karyesinde mukîm ahâlî-i islâmın emlak ve arazi temettu’atını mübeyyin defteridir.*” Şeklindeki ifade ile, “*Konya eyaletinin kapsadığı Teke sancağı kaymakamlığı dabilinde olan Antalya kazâlarından Yazır köyünde ikamet eden İslam abalisinin emlak ve arazi gelirlerini bildiren defterdir.*” Denilmek suretiyle, bahsi geçen köy, mahalle ve çiftlikte bulunan hanelerin sayım sonuçlarına yer verilmiştir. Sayımlarda haneler, “*Hane 1, Hane 2, Hane 3, ...*” Olarak kaydedilmiş olup, her hanenin kaydında, kişi isimleri, meslek, hayvanat, ürünler, arazi, sahip olunan gelirler, ödemekle yükümlü olunan vergiler, varsa ortaklık ilişkileri gibi bilgilere hane hane yer verildikten sonra, her köy, mahalle veya çiftlik kayıtlarının sonunda, tüm hanelerin “*Cem’an*” denilerek genel gelir toplamlarına ve “*virgü-yi mahsusaları*” denilerek, vergi-i mahsusa toplamlarına yer verilmiştir. Tutulan defterlerde kayıtlar, haneler itibariyle farklılıklar göstermekte olup, bu farklılıkları birkaç hane kaydı üzerinden örneklendirmek mümkündür. Yazır karyesine ait hane kayıtlarından biri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4. Temettuat Defterleri Kayıtlarına Göre Antalya Kazası Yazır Karyesi’ndeki Hane 1 (Numra 1)’e Ait Defter Kaydı (1844)

Ziraat erbabından idüğü, Sene-i sabıkada virgü-yi mahsusadan bir senede virmekte olduğu: 150 guruş	
Aşar ve rüsumat olarak bir senede virmekte olduğu	
Hınta: Keyl 10 / Guruş 100	Şair: Keyl 3 / Guruş 15
Adet-i ağnam rüsumu : 115 +15=130	
Veli Efendi oğlu Hoca Ali’nin emlak ve arazi temettu’ı	
Mezru’ tarla: Dönüm 80 / Haslat-ı senevi: 1035 sene 60 + 1000 sene 61 = 2035	

Sağman inek: Re's 2 / Hasılat-ı senevi: 40
Öküz: Re's 1
Sağman keçi: Re's 55 / Hasılat-ı senevi: 220
Oğlak: Re's 40
Erkek keçi: Re's 5 / Hasılat-ı senevi: 5
Merkep: Re's 1
Dana: Re's 2
Bir senede tahminen temettu'ı: 1300 + Zuhurat: 410 = 1710 + Ber mucceb-i irade-yi seniyye altmış senesi öşri zam: 115 = 1825

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666

Yukarıda yer verilen kayda göre; hane numarası 1 olup, bu hanede oturan Veli Efendi oğlu Hoca Ali'nin ziraatçı olduğu; geçen bir yıl içinde ödemekte olduğu vergi-i mahsusa miktarının 150 kuruş olduğu; bir senede öşür olarak ödediği vergi miktarının, 10 ölçek buğdaydan (hınta) 100 kuruş ve 3 ölçek arpadan (şair) 15 kuruş olmak üzere toplam 115 kuruş olduğu; koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlardan alınan adet-i ağnam vergisinin ise 15 kuruş olduğu görülmekte olup, bu hanede toplamda 130 kuruşluk bir vergi ödenmektedir. Ziraatçı Veli Efendi oğlu Hoca Ali'nin emlak ve arazi gelirlerine bakıldığında ise; 80 dönüm ekili tarladan 1844 yılı itibariyle 1035 kuruş, 2 adet sağman inekten 40 kuruş 55 adet sağman keçiden 220 kuruş ve 5 adet erkek keçiden 5 kuruşluk bir hasılat elde edilmiş olup, bir senede toplam gelir tahminen 1300 kuruştur. Sabit olmayan, hesap dışı gelirler ise 410 kuruştur. Toplamda ise bu hanenin geliri 1.710 kuruştur. 1844 senesi için 1.710 kuruşluk bu gelire, 115 kuruşluk öşür vergisi de dahil edilince toplam gelirin 1.825 kuruş olduğu görülmektedir.

Bir başka örnek ise, Antalya kazası mahallelerinden birine aittir. Defter kaydının başlangıcında şu ifadeler yer almaktadır: “*Konya eyâletinin bâvî olduğu kazâlarından Teke sancağı kâimmakâmlığı dâbilinde kâin nefis-i Antalya mahallâtından Kirişçiler mahallesinde mukîm abâlîlerin emlâk ve arâzî ve temettu'atlarının mikdârını mübeyyin defteridir.*” Bu ifadelerle göre; “*Konya eyaletinin kapsadığı kazâlarından biri olan Teke sancağı kaymakamlığındaki Antalya'nın mahallelerinden Kirişçiler mahallesinde ikamet eden abalının emlak ve arazi ve gelirlerinin miktarını belirten defteridir.*” Denilmektedir. Defterde yer alan bilgiler şu şekildedir:

Tablo 5. Temettuat Defterleri Kayıtlarına Göre Antalya Kazası Kirişçiler Mahallesi'ndeki Hane 1 (Numra 1)'e Ait Defter Kaydı (1844)

Çulha idüğü, Sene-i sabıkada virgüyi mahsusadan bir senede virmiş olduğu: 16 guruş
Osmân oğlu Osmân'ın Sâkin olduğu hânesinden başka emlâk ve arâzî ve hayvânâtı olmayup çulhalk ile me'lûf olduğundan bir senede temettu'âtı: 250 guruş

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9671

19. Yüzyılda Antalya Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısının İncelen...

Yukarıda yer alan kayıtlara göre; Kirişçiler mahallesinde ikamet eden, Hane 1’de kayıtlı kişi, mesleği çulhacılık olan Osmân oğlu Osmân’dır. Osmân oğlu Osmân’ın geçen bir yıl içinde ödemekte olduğu vergi-i mahsusa miktarının 16 kuruş olduğu; oturmakta olduğu hanesinden başka bir emlak ve arazisinin bulunmayıp, çulhacılık ile uğraştığından dolayı, bir senelik gelirinin 250 kuruş olarak kaydedildiği görülmektedir.

Başka bir kayıt ise şöyledir: “*Konya eyâletinin bâvî olduğu kazâlarından Teke sancağı kâimmakâmlığı dâbilinde kâin Antalya kazâsı mahallâtından Tahılpaazarı mahallesinde mukîm abâlî-i İslâmın emlak ve arâzî ve temettu’âtlarını mübeyyin defteridir.*” İfadesi ile, “*Konya eyaletinin kapsadığı kazâlarından biri olan Teke sancağı kaymakamlığındaki Antalya kazâsı mahallelerinden Tahılpaazarı mahallesinde ikamet eden İslam abalisinin emlak ve arazî ve gelirlerini belirten defteridir.*” Denilmekte olup, deftere kaydedilen bilgiler aşağıdaki gibidir.

Tablo 6. Temettuat Defterleri Kayıtlarına Göre Antalya Kazası Tahılpaazarı Mahallesi’ndeki Hane 19 (Numra 19)’a Ait Defter Kaydı (1844)

Deveci idüğü, Virgü-yi mahsûsadan bir senede virmiş olduğu: 30 guruş Merkûm Karatekeli aşireti perâkendesinden olup mahalle-i mezbûre iskân edilmiş ve bundan sonra zirâ’at edecek olduğu.
Karatekeli aşireti perâkendesinden Hacı Memiş’in temettu’âtı
Deve: Re’s 5
Sağman inek: Re’s 5/ Kıymeti: 100
Merkep: Re’s 1
Bir senede tahminen temettu’ı: 100 guruş + Hamûle naklinden temettu’ı: 650 = 750 guruş.

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9682

Defter kayıtlarına göre; Antalya kazası Tahılpaazarı mahallesinde, 19 numaralı hanede ikamet eden Karatekeli aşireti perâkendesinden Hacı Memiş deveci olup, bir senede ödediği toplam vergi-i mahsusa miktarı 30 kuruştur. Hacı Memiş’in, Karatekeli aşireti perâkendesinden olduğu ve bahsi geçen mahallede iskan edildiği ve bundan sonra ziraatçilikle uğraşacağı; 5 adet deve, 1 adet merkep, 100 kuruş değerinde 5 adet sağman ineğinin olduğu; bir senede tahmini gelirinin 100 kuruş ve hamule naklinden elde ettiği 650 kuruş ile toplamdaki gelirinin 750 kuruş olduğu görülmektedir.

Köyler, mahalleler ve çiftlikler olarak incelediğimiz hane kayıtları, elbette ki kişilerin yaşadıkları yerler, meslekleri, sahip oldukları her türlü gelirleri, ödedikleri vergi türleri açısından değişmekte olup, burada sadece birkaç kayıt üzerinden örneklendirme yapılmıştır.

2.1. Ekonomik Yapı Açısından Antalya Kazası Temettuat Defterleri

Temettuat defterleri, içerdiği veriler itibariyle, 19. yüzyıl Osmanlı taşrasındaki ekonomik yapıya dair önemli bilgiler sunmaktadır. Çalışma konumuz itibariyle belirlediğimiz Antalya Temettuat defterleri de, ekonomik değişkenler açısından; tarım, hayvancılık, ticaret, sanayi ve imalat, vergiler ve gelirler şeklinde bir tasnife tabi tutulmuştur.

2.1.1. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Tarım (1844)

Temettuat defterlerinde yer alan bilgiler ışığında, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki tarımsal yapıya dair toprak ve tarımsal üretim unsurlarına yönelik bazı değerlendirmeler yapılabilmesi mümkündür.

2.1.1.1. Toprağın Kullanımı

Tarımsal üretimin ana kaynaklarından biri olan toprak faktörü ile ilgili olarak, Antalya kazası yerleşim birimlerine ait Temettuat defterlerindeki veriler öncelikli olarak, toprağın kullanım alanları itibariyle, ekili-dikili ve ekilmemiş toprak ayırımına tabi tutulmuştur. Defter verilerinden elde edilen oransal değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 7. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Toprağın Kullanım Alanlarının Oransal Dağılımı (%) (1844)

Yerleşim Birimleri	Mezru Toprak (Dönüm)	Oran (%)	G.Mezru Toprak (Dönüm)	Oran (%)	Bağ-Bağçe ve Bostan (Dönüm)	Oran (%)
Köyler	125.971	86	14.469	55	2.054	83
Çiftlikler	14.264	10	4.350	16	193,5	8
Mahalleler	6.051,5	4	7.727	29	229	9
Toplam	146.286,5	100	26.546	100	2.476,5	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 7'deki verilere göre; ekili-dikili ve ekilmemiş toprakların toplamı 175.309 dönümdür. Bu toplam içinde, ekili (mezru) toprak dönümünün köylerde, 125.971 dönüm, çiftliklerde 14.264 dönüm ve mahallelerde 6.051.5 dönüm olduğu görülmektedir. Yüzde ifadeyle, toplam toprak dönümü içinde ekili toprağın % 86'sı köylerde, % 10'u çiftliklerde ve % 4'ü mahallelerde yer almaktadır. Ekilmemiş (gayr-i mezru) toprak ise, köylerde 14.469 dönüm, çiftliklerde 4.350 dönüm ve mahallelerde 7.727 dönüm olup, yüzde ifadeyle, köyler %55, çiftlikler %16 ve mahalleler %29'luk bir paya sahiptir. Bağ-bağçe ve bostan dönümünün büyük kısmının ise yine köylerde olduğu

görülmekte olup, toplamda 2.054 dönümdür. Bağ-bağçe ve bostan dönümünün çiftliklerdeki payı ise 193,5 dönüm iken mahallelerde 229 dönümdür. Yüzde ifadeyle, toplam içinde köylerin payı % 83, çiftliklerin payı % 8 ve mahallelerin payı % 9'dur. Defter verilerinden, mezru, gayr-i mezru toprak ve bağ-bağçe-bostan dönümlerinin toplamlarından hareketle hane başına düşen dönüm miktarlarına da ulaşılabilmekte olup, ulaşılan sonuçlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 8. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Kullanım Alanları İtibariyle Hane Başına Düşen Toprak Dönümleri (1844)

Yerleşim Birimleri	Hane Sayısı	Mezru Toprak Dönüm	H. Başına Düşen M. Toprak Dönüm	G. Mezru Toprak Dönüm	H. Başına Düşen G. Mezru Toprak	Bağ-Bağçe-Bostan Dönüm	H. Başına Düşen Bağ-Bağçe-Bostan Dönüm
Köyler	2.619	125.971	48,09	14.469	5,52	2.054	0,78
Mh.ler	1.668	6.051,5	3,62	7.727	4,63	229	0,13
Çiftlikler	521	14.264	27,37	4.350	8,34	193,5	0,37
Toplam	4.808	146.286,5	30,42	26.546	5,52	2.476,5	0,51

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 8'de de görüleceği üzere, mevcut toprak kullanım alanları itibariyle hane başına düşen ortalama dönüm miktarları açısından değerlendirildiğinde, hane başına düşen ortalama mezru toprak dönümünün 30,42 dönüm olduğu görülmektedir. Hane başına düşen gayr-i mezru toprak dönümü ise 5,52 dönüm iken, hane başına düşen bağ-bağçe-bostan dönümü ise 0,51 dönümdür. Hane başına düşen mezru toprak miktarı en fazla köylerde (48,09). Hane başına düşen gayr-i mezru toprak dönümü ise en fazla çiftliklerde (8,34). Hane başına düşen bağ-bağçe-bostan dönümünün yine en fazla köylerde olduğu görülmektedir. (0,78).

Temettuat kayıtlarında, her ne kadar bazı yerleşim birimlerindeki mezru tarla dönümleri kaydedilmemiş olsa da, kayıtlı olanlar üzerinden ekili tarlaların kullanım biçimlerine dair bilgiler elde etmek de mümkündür. Bu bağlamda tespit edebildiğimiz verilere göre oluşturduğumuz tabloya aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 9. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Mezru Tarlaların Ekiliş Biçimlerine Göre Oransal Dağılımı (%) (1844)

Tarlaların Kullanılış Şekli	Dönüm	Oran (%)
Sahibi tarafından ekilen tarla	114.038	78
Kiraya verilerek ve kiralanarak ekilen tarla	20.395,5	14
Ortakla birlikte ekilen hisseli tarla	6.528	4
Ortağa verilen tarla	5.325	4
Toplam	146.286,5	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Mezru tarlaların ekiliş biçimleri itibariyle değerlendirildiği Tablo 9’da yer alan veriler, kaza ahalisinin toprak üzerindeki tasarrufu hususunda aydınlatıcıdır. Tablo verilerine göre, tarlaların hepsi sahipleri tarafından işletilmemekte olup, kiraya verilerek veya kiralanarak işletilen tarlalar, bir ortakla işletilen tarlalar veya ortağa verilen tarlaların da bulunduğu görülmektedir. Buna göre; toplam ekili tarla dönümü 146.286,5 dönüm olup, bu toplam içinde sahibi tarafından ekilen tarla dönümü 114.038 dönümle % 78’lik bir paya sahiptir. Bu orandan hareketle, kaza ahalisinin genelde büyük bir kısmının bizzat kendisinin toprak tasarrufunda bulunduğu söylenebilir. Kiraya verme veya kiralama suretiyle ekilen tarla dönümü ise toplamda 20.395,5 dönüm olup, genel toplam içinde % 14’lük bir paya sahiptir. Ortakla birlikte ekilen hisseli tarlalar toplamı 6.528 dönüm, ortağa verilen tarlalar toplamı ise 5.325 dönüm olup, her ikisinin de toplam içindeki payları % 4 olarak tespit edilmiştir.

Mevcut kayıtlarda, bir kişinin birden çok hane ile ortaklık ilişkisi içinde olduğu ve bu kişilerden bazılarının aynı zamanda, bazı çiftlikleri de uhdesinde bulundurdukları görülmektedir. Ahalinin çoğunluğunun, “ağa”ların uhdesinde ortak tarım yaptıkları bu çiftlikler içinde vakıf çiftliklerin de bulunduğu görülmektedir. Bahsettiğimiz bu durumu örnekleyen çiftlikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Vakıf Çiftlikleri

- *Yuda Çiftliği*: Gazi Sultan Mahmud Han hazretlerinin vakf-ı hümayunlarından olup müeccele ile Antalya hanedanından Balızkade İsmail Beğ ile Moravi Ali Ağa’nın uhdesinde olup emlak ve arazisine mutasarrıf bulunmaktadır.

- *Garkın (Kargın) Çiftliği*: Hamidiye evkaf-ı hümayunundan olup müeccele ile Antalyalı Hacı Ömer Ağa uhdesinde bulunmaktadır. Hacı Ömer Ağa'nın ayrıca Garibce ve Akkilise karyelerindeki birkaç hane ile ortaklık ilişkisinin mevcut olduğu görülmektedir.

- *Zıvınd Çiftliği*: Gazi Sultan Mahmud Han hazretlerinin vakf-ı hümayunlarından olup müeccele ile Hacegan-ı Divan-ı hümayundan Antalyalı Hacı İbrahim Efendi ile şeriki Hacı Pavluz uhdesindedir.

- *Enhar Çiftliği Köyü*: Gazi Sultan Mahmud Han hazretlerinin vakf-ı hümayunlarından olup müeccele ile Hacegan-ı Divan-ı hümayundan Antalyalı Hacı İbrahim Efendi ve şeriki Kazairoğlu Hoca İstirati uhdesinde bulunmaktadır.

Şahıs Çiftlikleri

- *Köseler Çiftliği*: Antalya hanedanından Dergah-ı Âli kapıcıbaşlarından Hacı Bekir Ağazade Hacı Mehmed Ağa'nın uhdesindedir.

- *Uncalı Çiftliği*: Dergah-ı Âli kapıcıbaşlarından Antalya'da Divanyeri mahallesinde mukim Hacı Mehmed Ağa'nın çiftliğidir.

- *Leylek Çiftliği*: Dergah-ı Âli kapıcıbaşlarından Antalyalı Hacı Mehmed Ağa'nın çiftliğidir.

Köseler, Uncalı ve Leylek çiftliklerinin sahibi olan Hacı Mehmed Ağa, bu üç çiftlik dışında, Kındıra, Sülekler ve Çaykenarı karyelerindeki bazı haneler ile de ortaklık ilişkisi içindedir.

- *Kundu Çiftliği*: Hacegan-ı Divan-ı hümayundan Antalya'da Hacıbalaban mahallesi sakinlerinden Hacı İbrahim Efendi'nin uhdesindedir.

- *Karaçalı Karyesi*: Hacegan-ı Divan-ı hümayundan Antalyalı Hacı İbrahim Efendi'nin çiftliğidir.

Hacı İbrahim Efendi, Karaçalı karyesi çiftliği sahipliği dışında ayrıca, Karataş karyesi ve Hurma Çiftliğinde de bazı haneler ile ortaklık ilişkisi içinde bulunmaktadır.

- *Kemerağzı Çiftliği*: Gedikli oğlu Hüseyin Ağa, Şeyh Ali Ağa, Celil Ağa, Osman Ağa ve Aişe Hatun uhdesinde bulunmaktadır.

- *Çukurca Çiftliği*: Antalya ahalisinden Mehmed Bey ve Şeyh Ali Ağa uhdesindedir.

- *Mandırallar Çiftliği*: Antalya hanedanından Halil Ağa'nın olup emlak ve arazisine mutasarrıftır.

- *Karakapı Çiftliği*: Bağdad valisi Ali Necip Paşa'nın kerimesi Nafia Hanım'ın olup emlak ve arazisine mutasarrıf bulunmaktadır.

Yukarıda yer verdiğimiz bilgilerle ilgili bir değerlendirme yapacak olursak; özellikle Hacı Mehmed Ağa ve Hacı İbrahim Efendi gibi ağalar, birden fazla çiftliğin sahibi oldukları gibi farklı yerlerdeki hanelerle de ortaklık ilişkisi içindedirler. Temettuat defterlerinden, Hacı Mehmed Ağa ve Hacı İbrahim Efendi'nin kimler olduğu, ortakçıları ile ilişkilerinin nasıl olduğu, ortakçıya neden ihtiyaç duydukları yönünde bir bilgi elde edememekle birlikte, bu kişilerin yöre eşrafından önemli kişiler olduklarını söyleyebiliriz.

Burada bir benzerliğe, hatta karışıklık yaratabilecek bir duruma da dikkat çekecek olursak; bazı kaynaklarda, 1812'de ölen Teke Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa'nın, 1794'te ölen Teke mütesellimlerinden Deli Bekir'in oğlu olduğu ve Hacı Mehmed Ağa'nın ise İbrahim Ağa adında bir oğlu olduğunun bahsi geçmektedir. Tarihi kaynaklarda, esasen Tekelioğulları veya Hacı Osmanoğulları olarak bilinen bu ailenin Teke'de kırk seneden beri zorbalıkla hüküm süren bir aile olduğu yönünde bilgiler mevcuttur. Teke Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa ve oğlu İbrahim Ağa, büyük bir servete sahip oldukları gibi, baskı ve zulümleriyle halkın da büyük bir nefretini kazanmışlardır. Nihayetinde, bu kadar süre, Teke Sancağı'nda baskı kuran bu aile bertaraf edildikten sonra, bu aileden olan 51 kişi Selanik'e sürgün olarak gönderilmiştir (Doğan, 2012: 267-270; Tekindağ, 1979: 312). Her ne kadar aynı yörede, nüfuzlu kişiler olup, isim benzerliği söz konusu olsa da, 1844 tarihli temettuat defterlerinde, birden fazla çiftliğin sahibi oldukları gibi farklı yerlerdeki hanelerle de ortaklık ilişkisi içinde olan Hacı Mehmed Ağa ve Hacı İbrahim Efendi'nin, 1800'lü yılların başlarında bahsedilen Teke Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa ve oğlu İbrahim Ağa olduklarını söyleyemeyiz.

Hacı Mehmed Ağa ve Hacı İbrahim Efendi'nin dışında, diğer çiftlik sahipleri de dahil edildiğinde, genel olarak 18. yüzyıl itibariyle gücü artmaya başlayan ayanların yöredeki varlığı da görülebilmektedir. Ortaklık ilişkileri ile ilgili olarak tespit edilen bir başka husus ise, bahsi geçen yerleşim birimlerindeki ortaklık ilişkileri içinde, kadınların da yer almasıdır. Örnekleyecek olursak; Karakapı Çiftliği bir kadın uhdesinde olduğu gibi, Kemerağzı Çiftliği'ndeki ortaklardan birinin de kadın olduğu görülmektedir. Ayrıca, Zivind Çiftliği ve Enhar Çiftliği Köyü'nde bahsi geçen ortak isimlerinden anlaşıldığı kadarıyla ortaklık ilişkilerinde gayr-ı müslim ahalinin de yer aldığı görülmektedir.

Tarımsal üretim, tarımsal işletme niteliğinde olan topraklarda gerçekleştirilmekte olup, bu tarımsal işletmeler; “büyük” (imalat-ı cesime), “orta” (imalat-ı mütevasıta) ve “küçük” (imalat-ı sağire) tarımsal işletmeler olarak sınıflandırılmışlardır. “Büyük” tarımsal işletmeler, ekili

alanı 50 dönümü aşan topraklar ; “orta” tarımsal işletmeler, 10-50 dönüm arasında kalan topraklar ve “ küçük” tarımsal işletmeler, 10 dönümden az olan topraklar olarak kabul edilmişlerdir (Güran, 1998: 81). Defter kayıtlarından elde edilen verileri bu sınıflandırmaya göre değerlendirdiğimizde; hane başına düşen ortalama ekili toprak dönümünün 29,53 dönüm olduğu Antalya kazası yerleşim birimlerinde, hane başına düşen toprak büyüklüğü “orta” büyüklükte tarımsal işletme olarak tespit edilmiştir. Yerleşim birimlerine ait mevcut tarımsal işletme büyüklükleri oransal olarak ifade edilecek olursa; büyük tarımsal işletmeler % 46, orta büyüklükteki tarımsal işletmeler % 42 ve küçük tarımsal işletmeler % 12’lik bir paya sahiptir. Bu oranlardan hareketle, kaza yerleşim birimlerindeki tarımsal faaliyetlerin çoğunlukla büyük ve orta büyüklükteki tarımsal işletmelerde yapıldığı söylenebilir.

2.1.1.2. Tarımsal Ürün Çeşitleri

Antalya kazası yerleşim birimlerindeki mevcut mezru topraklarda üretimi yapılan ürün çeşitleri, temettuat kayıtlarından edinilen veriler doğrultusunda, hububat, baklagiller ve sınavi bitkiler şeklinde sınıflandırılmıştır. Kayıtlarda, tarım ürünlerinden alınan öşür vergisi aynı ve nakdi karşılıkları ile birlikte verilmiş olup, üretimi yapılan ürünlerin kile ve kıyye cinsinden miktarları ve kuruş cinsinden değerlerini tespit edebilmek mümkün olmaktadır. Ancak, defter kayıtlarındaki bazı eksikliklerin de dikkate alınması hususunu belirtmek gerekir. Aşağıda yer alan Tablo 10’da, öncelikli olarak yetiştirilen ürünlerin aynı değerlerine göre oluşturulan rakamlara yer verilmiş olup, bu rakamlar, kile ve kıyye olarak kaydedilen ürünlerin aynı değerlerinin on ile çarpılması sonucu elde edilmiştir.

Tablo 10. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Yetiştirilen Ürün Çeşitleri ve Aynı Değerleri (Kile/Kıyye) (1844)

Hububat	Miktar (Kile)	Yüzde %
Hınta	188.080	61
Şair	94.515	31
Darı	17.655	6
Melez	5.510	2
Çeltik	385	0
Burçak	270	0
Alef	25	0
Toplam	306.440	100
Baklagiller	Miktar (Kile)	Yüzde %
Harnup	7.680	78
Fığ	1.350	14
Börülce	550	5
Nohut	260	3
Toplam	9.840	100
Sınavi Bitkiler	Miktar (Kile-Kıyye)	Yüzde %
Penbe	27.060	59
Sisam	8.975	20
Duhan	6.250	14

Kendir	2.760	6
Asfur	520	1
Toplam	45.565	100
GENEL TOPLAM	361.845	

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 10'a bakıldığında; Antalya'da yetiştirilen ürünlerin çeşitlilik göstermekte olduğunu ve bu çeşitliliğin, Antalya'nın sahip olduğu ılıman iklim ve elverişli coğrafî koşullara dayandığını söylemek mümkündür. Yetiştirilen ürünler içinde, hububat ürünleri 306.440 kilelik (kıyye) bir payla ilk sırada yer almakta olup, hububat ürünleri içinde ise üretimi en fazla olan ürün hınta(buğday)'dır. Hınta üretimi, toplam hububat üretiminin yarısını geçmektedir. Hububat ürünlerinin ardından ikinci sırada gelen ürün grubu ise, toplam üretimin 45.565 kilelik (kıyye) kısmını oluşturan sınai bitkileri olup, sınai bitkileri içinde ise %59'luk bir payla penbe (pamuk) ürünü ilk sırada gelmektedir. Yetiştirilen ürün grupları içinde üçüncü sırada ise toplam üretimin 9.840 kileyi bulduğu baklagiller grubu gelmekte olup, bu grup içinde ilk sırayı % 78'lik bir pay ile harnup (keçiboynuzu) ürünü almaktadır. Temettuât kayıtlarından elde edilen verilere göre, Antalya kazası yerleşim birimlerinde tarımı yapılan ürün gruplarının, toplam tarımsal üretim içindeki oransal dağılımı ise aşağıda yer alan Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Yetiştirilen Ürün Gruplarının Toplam Üretim İçindeki Oransal Dağılımı (%) (1844)

Yetiştirilen Ürün Grupları	Toplam Üretim (Kile-Kıyye)	Yüzde (%)
Hububat	306.440	85
Sınai Bitkileri	45.565	12
Baklagiller	9.840	3
Genel Toplam	361.845	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablodaki verilerde de görüldüğü üzere, Antalya kazası yerleşim birimlerinde toplam tarımsal üretim 361.845 kile/kıyye olup, bu toplam

19. Yüzyılda Antalya Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısının İncelen...

İNİNDE HUBUBAT ÜRETİMİNİN PAYI % 85, SINAI BİTKİLER ÜRETİMİNİN PAYI % 12 VE BAKLAGİLLER ÜRETİMİNİN PAYI İSE % 3 OLARAK TESPİT EDİLMİŞTİR.

ANTALYA KAZASI YERLEŞİM BİRİMLERİNDE YETİŞTİRİLEN TARIMSAL ÜRÜNLERİN AYNI DEĞERLERİNE YER VERİLMESİNİN ARDINDAN, BU ÜRÜNLERİN NAKDİ DEĞERLERİNE İSE TABLO 12'DE YER VERİLMİŞTİR. TABLODAKİ DEĞERLER, DEFTERLERDE KURUŞ OLARAK KAYITLI OLAN AŞARIN NAKDİ DEĞERLERİNİN ON İLE ÇARPILMASIYLA ELDE EDİLMİŞTİR.

Tablo 12. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Yetiştirilen Ürün Gruplarının Nakdi Değerleri (Kuruş) (1844)

Hububat	(Kuruş)	Yüzde (%)
Hınta	1.824.670	74
Şair	482.779	20
Darı	108.190	4
Melez	40.880	2
Çeltik	3.045	0
Burçak	1.350	0
Alef	140	0
Toplam	2.461.054	100
Baklagiller	(Kuruş)	Yüzde (%)
Börülce	3.720	37
Fiğ	3.615	36
Nohut	1.720	17
Harnup	995	10
Toplam	10.050	100
Sınai Bitkiler	(Kuruş)	Yüzde (%)
Sisam	157.785	64
Penbe	50.115	21
Duhan	27.210	11
Kendir	5.600	2
Asfur	5.250	2
Toplam	245.960	100
GENEL TOPLAM	2.717.064	

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 12'deki verilere göre; hububat, baklagiller ve sınai ürünler itibariyle, yetiştirilen ürün grupları içinde yıllık hububat üretiminin nakdi değeri 2.461.054 kuruştur. Bu toplamda hınta üretiminin nakdi değeri 1.824.670 kuruş olup, toplam hububat üretiminin %74'ünü oluşturmaktadır. Sınai bitkiler grubunun yıllık nakdi değeri ise 245.960 kuruştur. Bunun 157.785

kuruşluk kısmını sisam üretimi oluşturmakta olup, % 64'lük bir paya sahiptir. Toplam nakdi değeri 10.050 kuruşu bulan baklagiller gurubunda ise, nakdi değeri 3.720 kuruş olan börülce üretimi % 37'lik bir payla ilk sıradadır.

Defter kayıtlarında, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki toplam ekili ve dikili toprak miktarı içinde % 1'lik bir paya sahip olan bağ-bağçe-bostan tarımı faaliyetleri ile ilgili bilgiler edinebilmek de mümkündür. Kayıtlarda, bu tür faaliyetler için kullanılan topraklar dönüm/ kıt'a olarak belirtilmiş olup, bu toprakların bazılarının yıllık hasılatları, bazılarının ise yıllık kira bedelleri verilmiştir. Bağ-bağçe-bostan tarımı faaliyetlerinin çeşitlilik arz ettiği, harir (dut), harnup, üzüm, zeytin eşcarı (ağaçları) bahçelerinin yer aldığı görülmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 13'te, bağ-bağçe ve bostanların toplam toprak dönümleri ve dönüm başı hasılatlarının yerleşim birimleri itibariyle dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 13. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Bağ-Bağçe-Bostan Arazilerinin Toplam Dönüm İtibariyle Hasılatları ve Oransal Dağılımı (%) (1844)

Yerleşim Birimleri	Bağ-Bağçe-Bostan (Dönüm)	Hasılat (Kuruş)	Dönüm Başı Hasılat (Kuruş)	Yüzde Oran (%)
Köyler	2.054	155.791,5	75,84	67
Çiftlikler	193,5	49.493	255,77	21
Mahalleler	229	28.284,5	123,51	12
Toplam	2.476,5	233.569	94,31	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727,17728.

Tablo 13'teki verilere göre; bağ-bağçe ve bostan faaliyetlerinin 2.476,5 dönümlük bir arazide gerçekleştirilmekte olduğu ve elde edilen toplam hasılatın ise 233.569 kuruş olduğu görülmektedir. Yerleşim birimleri itibariyle dönüm başı genel hasılat 94,31 kuruş olup, dönüm başı hasılat, çiftliklerde 255,77 kuruş, mahallelerde 123,51 kuruş, köylerde ise 75,84 kuruştur. Oransal ifadeyle belirtecek olursak, toplam hasılatın % 67'si köylerden, % 21'i çiftliklerden, % 12'si ise mahallelerden elde edilmektedir.

2.1.2. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Hayvancılık (1844)

Temettuat kayıtları doğrultusunda, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki hayvancılık faaliyetleri içinde büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılık ve arıcılık faaliyetlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle, devletin güney kesimindeki hayvancılığa dair fikir edinebilmek de mümkün

olmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 14'te öncelikli olarak Antalya kazası yerleşim birimlerindeki büyükbaş ve küçükbaş hayvan türleri ve bu hayvanların 1844 senesi itibarıyla toplam hasılatlarına yer verilmiştir.

Tablo 14. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Hayvan Türleri ve Hasılat (Kuruş) (1844)

Büyükbaş Hayvanat	Adet	Hasılat (kuruş)
İnek	6.263	115.932
Öküz	3.813	-
Manda	100	1.296
Tosun	260	-
Dana	638	-
Buzağı	217	-
Düğe	147	-
Bargir	758	-
Kısarak	1.068	-
Tay	270	-
Deve	2.885	-
Merkeb	3.285	-
Katır	27	-
Toplam	19.731	117.228
Küçükbaş Hayvanat	Adet	Hasılat (kuruş)
Keçi	38.266	148.922
Oğlak	25.064	-
Koyun	10.217	50.755
Kuzu	7.019	-
Toplam	80.566	199.677
GENEL TOPLAM	100.297	316.905

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 14'te de görüldüğü üzere, toplam hayvan varlığı büyükbaş ve küçükbaş hayvan ayırımına tabi tutulmuş olup, genel toplam itibarıyla ise 100.297 gibi bir rakam tespit edilmiştir. Büyükbaş hayvanat türleri içinde; inek, öküz, manda, tosun, dana, buzağı, düğe, bargir, kısarak, tay, deve, merkeb ve katır yer almakta olup, toplam hayvan varlığının 19.731 bin adedini oluşturmaktadır. Küçükbaş hayvanat içinde ise; keçi, oğlak, koyun ve kuzu yer almakta olup, genel toplamın 80.566'sını oluşturmaktadır Oransal ifadeyle; küçükbaş hayvanatın toplam hayvanat içindeki payı % 80, büyükbaş hayvanatın payı ise % 20'dir. Bargir, kısarak, tay, deve, merkeb ve katır gibi büyükbaş hayvanata dahil ettiğimiz binek hayvanı varlığı ise, toplam adedi 19.731 adedi bulan büyükbaş hayvanatın % 42'lik kısmını oluşturmaktadır.

Tablo verilerine göre; büyükbaş hayvanat içinde inek sayısı 6.263 adet ile önde gelirken ardından sırayla, 3.813 adetle öküz, 3.285 adetle merkeb, 2.885

adetle deve, 1.068 adetle kısrak ve 27 adetle katır gelmektedir. Bu sıralamadan hareketle, kaza yerleşim birimlerindeki büyükbaş hayvan varlığından sırasıyla, beslenme, çift sürme ve taşıma gibi amaçlarla yararlanıldığı söylenilebilir. Küçükbaş hayvanat toplamında ise ilk sırayı 38.266 adetle keçi almakta olup ardından 25.064 adetle oğlak, 10.217 adetle koyun ve 7.019 adetle kuzu gelmektedir. Büyükbaş ve küçükbaş hayvanat içinde, keçi ve oğlak varlığının önde gelmesi durumunu, yörenin dağlık coğrafi yapısı ile ilişkilendirmek mümkündür. Tabloda yer alan hayvansal gelir verilerine baktığımızda; toplam hayvansal gelir 316.905 kuruştur. Bu toplamın 199.677 kuruşluk kısmını küçükbaş hayvanattan sağlanan gelir, 117.228 kuruşluk kısmını ise büyükbaş hayvanattan sağlanan gelir oluşturmaktadır. Toplam hayvansal gelir içinde küçükbaş hayvanattan sağlanan gelir % 63 olup, % 37'lik bir orana sahip olan büyükbaş hayvanattan sağlanan gelirden daha yüksektir. Büyükbaş ve küçükbaş olmak üzere gelir getiren hayvan türleri; inek, manda, keçi ve koyun'dur. Toplam gelir içinde, bu hayvanlardan en fazla gelir getiren hayvan türünün ise % 47'lik bir payla keçi olduğu görülmektedir. Aşağıda yer verilen Tablo 15'te ise, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki toplam ve hane başına düşen hayvansal gelir sonuçları yer almaktadır.

Tablo 15. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Toplam ve Hane Başına Düşen Hayvansal Gelir (Kuruş) (1844)

Yerleşim Birimleri	Toplam Hayvansal Gelir (Guruş)	Hane Sayısı (Adet)	Hane Başına Düşen Hayvansal Gelir (Kuruş)
Köyler	268.561	2.619	103
Çiftlikler	39.484	521	76
Mahalleler	8.860	1.668	67
Genel Toplam	316.905	4.808	66

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo verilerine göre; hane başına düşen gelir miktarı, köylerde 103 kuruş, çiftliklerde 76 kuruş ve mahallelerde 67 kuruştur. Görüldüğü üzere, hane başına düşen hayvansal gelir miktarı, şehir hayatının yaşandığı mahallelerde daha düşüktür. Kaza yerleşim birimleri genelinde hane başına düşen hayvansal gelir ise 66 kuruş olarak tespit edilmiştir.

Antalya kazası yerleşim birimlerindeki hayvancılık faaliyetlerine yönelik olarak yer vereceğimiz son tablo ise, kazadaki yerleşim birimlerinden bazılarında mevcut olan arıcılık faaliyetine ilişkin verileri içeren, aşağıda yer verdiğimiz Tablo 16'dır.

Tablo 16. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Arıcılık Faaliyeti (Kuruş) (1844)

Yerleşim Birimleri	ARI KOVANİ ADET/HASILAT		
	Kovanı Olan Hane (Adet)	Kovan (Adet)	Hasılat-ı Senevi (Kuruş)
Köyler	243	1.634	16.236
Mahalleler	23	279	2.790
Çiftlikler	18	120	1.220
GENEL TOPLAM	284	2.033	20.246

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Buna göre; kaza yerleşim birimleri itibariyle, köylerde arı kovanı olan hane sayısı 243, mahallelerde 23 ve çiftliklerde 18 adet olmak üzere toplamda 284 adet hane tespit edilmiştir. Tespit edilen toplam arı kovanı adedi ise, köylerde 1.634 adet, mahallelerde 279 ve çiftliklerde 120 adet olmak üzere toplamda 2.033 adettir. Hane başına düşen arı kovanı sayısı ise, toplam arı kovanı sayısının, arıcılıkla uğraşan haneler sayısına bölünmesi ile elde edilmiş olup ortalama 7 adet olarak tespit edilmiştir. Kazadaki yerleşim birimlerinden bazılarında mevcut olan arıcılık faaliyetlerine, 16 köy, 29 mahalle ve 7 çiftlikte ise rastlanmamıştır.

Arıcılık faaliyetinin mevcut olduğu kaza yerleşim birimlerinde, arıcılıktan sağlanan toplam gelirin 20.246 kuruş olduğu görülmektedir. Toplam arıcılık gelirleri içinde sırasıyla; köyler % 80, mahalleler % 14 ve çiftlikler % 6 oranında bir paya sahiptir. Genel hayvani hasılat içinde ise, arıcılık faaliyetinden sağlanan toplam gelir, % 6'lık bir paya sahip olup, hane başına düşen arıcılık geliri de ortalama 71 kuruş olarak tespit edilmiştir.

2.1.3. Vergiler

Antalya kazası yerleşim birimlerine ait temettuat defterleri kayıtlarından, tarım ve hayvancılığa dair bilgiler dışında, 1844 senesi itibariyle hanelerin ödedikleri vergi türleri ve miktarlarını da öğrenebilmekteyiz. Tespit edilen vergi türleri içinde; vergi-i mahsusa, adet-i ağnam ve öşür vergisi bulunmakta olup, bu vergilerin değerlerinden toplam vergi değerlerine ulaşılmıştır.

2.1.3.1. Vergi-i Mahsusa

Temettuat kayıtlarında karşımıza çıkan ve nakden ödenen vergi türlerinden biri “*vergi-i mahsusa*”dır. Kaza yerleşim birimleri genel toplamları

İtibariyle olan vergi-i mahsusa toplamı ve hane başına düşen ortalama vergi-i mahsusa miktarlarına aşağıda yer alan Tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17. Antalya Kazası Yerleşim Birimleri İtibariyle Toplam Vergi-i Mahsusa ve Hane Başına Düşen Vergi-i Mahsusa Miktarları (Kuruş) (1844)

Yerleşim Birimleri	Vergi-i Mahsusa Toplamı	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Vergi-i Mahsusa
Köyler	173.944,5	2.619	66,4
Çiftlikler	29.138,5	521	55,9
Mahalleler	41.133,5	1.668	24,6
GENEL TOPLAM	244.216,5	4.808	50,7

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727,17728.

Temettuât defterleri kayıtlarına göre Antalya kazası yerleşim birimlerinde tespit edilen hane sayısı 4.808’dir. Kaza yerleşim birimlerindeki vergi-i mahsusa toplamı 244.216,5 kuruş olup, hane başına düşen ortalama vergi-i mahsusa miktarı 50,7 kuruş olarak tespit edilmiştir. Aynı ayrı değerlendirdiğimizde; köylerdeki vergi-i mahsusa toplamı 173.944,5 kuruş olup genel toplamın % 71’ini oluşturmaktadır. Hane toplamı 2.619 hane olan köylerde hane başına düşen ortalama vergi-i mahsusa miktarı 66,4 kuruş olarak tespit edilmiştir. Çiftliklerdeki vergi-i mahsusa toplamı 29.138,5 kuruş olup, genel toplamın % 12’sini oluşturmaktadır. Hane toplamının 521 olduğu çiftliklerde ise hane başına düşen vergi miktarının 55,9 kuruş olduğu görülmektedir. Mahallelerdeki vergi-i mahsusa toplamı 41.133,5 kuruş olup, genel toplamda %17’lik bir paya sahiptir. Toplam hane sayısının 1.668 olduğu mahallelerdeki hane başına düşen vergi-i mahsusa miktarı ise 24,6 kuruş olup, köy ve çiftliklerde tespit edilen oranların yarısından düşüktür.

Defter kayıtlarından, kaza yerleşim birimlerindeki bir grup halkın vergiden muaf tutulmuş oldukları görülmektedir. Vergiden muaf tutulanlar içinde; çalışmayacak durumda olan sakat, hasta, fakir hane reisleri, hane reisi durumunda olan kadınlar, yetimler, imam, müezzîn, müftü, hatip, papaz, muhtar, ayan, ulema, talebe gibi bazı kişilerin yer aldıkları görülmektedir. Fakat, bu durumla ilgili kayıtlarda, bu gruptaki kişilerden bazen vergi alındığı, bazen ise alınmadığı şeklinde muallak durumlarla da karşılaşmıştır. Bu kişiler içinde, gelir getirici varlıkları olanlar, genel olarak vergiye tabi tutulmakla birlikte, gelir getirici varlıkları olmasına rağmen vergiye tabi tutulmayanların olduğu da kayıtlara yansıyan bir durumdur.

Antalya kazası yerleşim birimlerinden tahsil edilen toplam 244.216,5 kuruşluk vergi-i mahsusa toplamının 230.710,5 kuruşluk kısmı müslüman nüfustan, 13.506 kuruşluk kısmı ise gayr-ı müslim nüfustan tahsil edilmiştir. Oransal ifadeyle, vergi-i mahsusa toplamının % 94'nün müslüman hanelerden, % 6'sının ise gayrimüslim hanelerden tahsil edildiğini söyleyebiliriz.

2.1.3.2. Adet-i Ağnam

“*Resm-i ağnam, resm-i ganem*” olarak da adlandırılan “*adet-i ağnam*” küçükbaş hayvanlardan alınan bir vergi türüdür (Tabakoğlu, 2003: 205). Antalya kazası yerleşim birimlerinde tespit edilen hayvan varlığı içinde küçükbaş hayvan varlığı ilk sırada gelmekte olup, bu hayvanlardan nakdi olarak tahsil edilen adet-i ağnam vergisi miktarlarına ve hane başına düşen ortalamalarına Tablo 18'de yer verilmiştir.

Tablo 18. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Toplam Adet-i Ağnam ve Hane Başına Düşen Adet-i Ağnam Miktarları (Kuruş) (1844)

Yerleşim Birimleri	Adet-i Ağnam Toplamı	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Adet-i Ağnam
Köyler	9.510,7	2.286	4,1
Çiftlikler	576,4	437	1,3
GENEL TOPLAM	10.087,1	2.723	3,9

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 18'de yer alan verilerde de görüldüğü gibi, Antalya kazası yerleşim birimlerinden mahallelerde adet-i ağnam vergisi kaydına rastlanmamıştır. Kayıtlarda yine, bazı köy ve çiftliklerde de bu vergi türü kaydının bulunmadığı görülmektedir. Mevcut verilere göre, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki adet-i ağnam vergisi toplamı 10.087,1 kuruş olarak tespit edilmiştir. Bu toplam içinde, köyler, 9.510,7 kuruşla % 94'lük bir paya, çiftlikler ise 576,4 kuruşla % 6'lık bir paya sahiptir. Köylerde, hane başına düşen ortalama vergi miktarı 4,1 kuruş iken, çiftliklerde hane başına düşen ortalama vergi miktarı ise 1,3 kuruştur. Adet-i ağnam vergisi ödeyen hane sayısı genel toplamı 2.723 hane olup, adet-i ağnam vergisinin hane başına düşen genel ortalaması ise 3,9 kuruştur.

2.1.3.3. Öşür

“Öşür” kelimesi, “onda bir” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 1999: 851). Doğrudan doğruya, üretim üzerinden aynı ve nakdi olarak alınan bir vergi türüdür (Güran, 1998: 199-200). Temettuat kayıtlarına göre, 1844 senesinde Antalya kazası yerleşim birimlerinde, tarla, bağ-bahçe-bostan ve arıcılıktan sağlanan mahsulatın öşre tabi tutulduğu görülmektedir. Kayıtlarda, ürünlerden birim başına alınan öşür miktarları yerleşim birimlerinde farklılık göstermekte olup, mesela; hıntadan 1/10, 1/8, şairden 1/5, 1/6, melezden 1/7, 1/8, darıdan 1/5, 1/6, penbeden 1/2, duhandan 1/3, 1/4, 1/5, burçaktan 1/4, 1/5, aleften 1/6, çeltikten 1/8, kendirden %2 gibi oranlarda öşür alındığı tespit edilmiştir.

Tarla ürünlerinden aynı ve nakdi olarak alınan öşür miktarlarına ayrı ayrı değinecek olursak; tarla mahsulatından aynı olarak alınan öşür toplamı 36.184,5 kile/kıyye olup, bu toplamın % 85’ini hububat ürünlerinin, % 12’sini sınavi bitkilerinin ve % 3’ünü baklagil ürünlerinin oluşturduğu görülmektedir. Hububat ürünlerinden aynı olarak alınan öşür miktarı, 30.644 kile/kıyye olup, bunun % 61’i hıntadan alınan öşürdür. Sınavi bitkilerden alınan aynı öşür toplamı ise, 4.556,5 kile/kıyye olup, bu toplam içinde % 59’luk payla penbe önde gelmektedir. Baklagil ürünlerinden alınan aynı öşür miktarı ise toplamda 984 kile/kıyye olup, bunun % 78’ni harnuptan alınan öşür oluşturmaktadır.

Öşür vergisinin nakdi olarak toplanan miktarlarına bakacak olursak; Tablo 19’da öncelikli olarak tarla mahsulatından alınan öşür miktarları ve hane başına düşen ortalamalarının nakdi değerlerine yer verilmiştir. Tarım mahsulatı olarak, hububat ürünleri içinde; hınta, şair, darı, melez, çeltik, burçak ve alef ürünlerinden alınan öşür miktarlarına, sınavi bitkileri içinde; penbe, duhan, sisam, kendir, asfur ürünlerinden alınan öşür miktarlarına ve baklagil ürünleri içinde; nohut, fiğ, harnup, bürölce ürünlerinden nakden alınan öşür miktarlarının yerleşim birimlerine göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 19. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Tarla Mahsulatından Nakden Alınan Öşür Vergisi ve Hane Başına Düşen Öşür Miktarları (Kuruş) (1844)

Yerleşim Birimleri	Öşür	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Öşür
Köyler	204.108,4	2.461	82,9
Çiftlikler	60.155	521	115,4
Mahalleler	7.443	716	10,3
GENEL TOPLAM	271.706,4	3.698	73,4

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760,

19. Yüzyılda Antalya Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısının İncelen...

9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 19’da da görüldüğü gibi, 1844 senesi itibariyle Antalya kazası yerleşim birimlerinde nakden tahsil edilen öşür miktarı 271.706,4 kuruştur. Bu toplam içinde, köyler % 75, çiftlikler % 22 ve mahalleler % 3’lük bir paya sahiptir. Hane başına düşen ortalama öşür miktarı köylerde 82,9 kuruş, çiftliklerde 115,4 kuruş ve mahallelerde 10,3 kuruştur. Genel toplam içinde ise hane başına düşen ortalama öşür miktarı 73,4 kuruştur. Toplam öşür ve hane başına düşen öşür miktarlarının mahallelerde daha düşük olduğu görülmektedir.

Aynı olarak alınan öşür miktarı gibi nakdi olarak alınan toplam öşür miktarı içinde de, 246.105,4 kuruş ve % 91’lik bir payla hububat ürünlerinden alınan öşür önde gelirken, hububat ürünleri içinde ise % 74’lük payla hıntadan alınan öşür miktarı önde gelmektedir. Sınai bitkilerinden alınan öşür miktarı ise, 24.596 kuruşla, genel toplamın % 9’unu oluşturmakta olup, sınai bitkilerinin nakdi öşür dağılımında ise, % 64’lük payla sisam gelmektedir. Baklagillerden alınan nakdi öşür miktarı ise toplamda 1.005 kuruş olup % 1’lik bir paya sahiptir. Baklagil ürünleri içinde ise, % 37’lik bir payla börülceden alınan nakdi öşür miktarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Mevcut veriler itibariyle, ödenen öşür miktarı ve hane sayıları arasında bir paralellik bulunmadığını söylemek de mümkündür. Örneğin; hane sayısı daha fazla olduğu halde, hane sayısı daha az olan yerlere göre daha az öşür ödenen yerler bulunmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 20’de, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki, bağ-bahçe-bostan mahsulatından alınan toplam öşür ve hane başına düşen öşür miktarlarına yer verilmiştir. Kayıtlardan hareketle, bağ-bahçe-bostan mahsulatı içine, öşr-i bağ, öşr-i bostan, öşr-i dut, öşr-i meyve, öşr-i harir şeklinde kaydedilmiş olan öşür miktarları dahil edilmiştir.

Tablo 20. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Bağ-Bağçe- Bostan Mahsulatından Alınan Öşür ve Hane Başına Düşen Öşür Miktarları (Kuruş) (1844)

Yerleşim Birimleri	Bağ-Bağçe- Bostan Öşrü	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Bağ-Bağçe- Bostan Öşrü
Köyler	8.586,5	1.196	7,1
Çiftlikler	1.510,5	296	5,1
Mahalleler	1.761	907	1,9
GENEL TOPLAM	11.858	2.399	4,9

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759,

9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 20'ye göre, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki bağ-bağçe-bostan mahsulatından alınan toplam öşür miktarı 11.858 kuruş olarak tespit edilmiştir. Hane başına düşen ortalama öşür miktarı ise 4,9 kuruştur. Toplam öşür miktarı içinde köyler 8.586,5 kuruşla % 72, mahalleler 1.761 kuruşla % 15 ve çiftlikleri 1.510,5 kuruşla %13'lük bir paya sahiptir. Yerleşim birimleri itibariyle, hane başına düşen ortalama öşür değeri ise köylerde 7,1 kuruş, çiftliklerde 5,1 kuruş ve mahallelerde 1,9 kuruştur. Köylerin öşür ve hane başına düşen ortalama öşür toplamları, mahalle ve çiftliklerden daha yüksektir. Mahallelerin ise, genel öşür toplamında ikinci sırada yer alıp çiftliklerin toplamının önünde iken, hane başına düşen ortalama öşür miktarı açısından çiftliklerdeki hane başına düşen ortalamanın altında kaldığı görülmektedir.

Antalya kazası yerleşim birimlerindeki arıcılık mahsulatından alınan toplam öşür miktarları ve hane başına düşen öşür ortalamaları ise Tablo 21'de yer almaktadır. Tablodaki değerlere, temettuat kayıtlarında bedel-i kovan, öşr-i kovan olarak kaydedilen öşür miktarlarından ulaşılmıştır.

Tablo 21. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Arıcılık Faaliyetinden Alınan Toplam Öşür Vergisi ve Hane Başına Düşen Öşür Miktarları (Kuruş) (1844)

Yerleşim Birimleri	Bedel-i Kovan / Öşr-i Kovan	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Bedel-i Kovan / Öşr-i Kovan
Köyler	207,5	288	0,7
Mahalleler	9,5	56	0,1
GENEL TOPLAM	217	344	0,6

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo değerlerine göre; Antalya kazası yerleşim birimlerindeki arıcılık mahsulatından senede 217 kuruşluk bir öşür alındığı görülmektedir. Her ne kadar, kaza genelinde 37 köy, 8 mahalle ve 6 çiftlikte, arıcılık faaliyeti ile uğraşan hanenin bulunduğu ve arıcılıktan elde edilen toplam gelirin 20.246 kuruş olduğu tespit edilmişse de, tabloda yer alan değerler 4 köy ve 1 mahalledeki arıcılık mahsulatından alınan öşür miktarlarını göstermektedir. Genel toplam içinde hane başına düşen ortalama bedel-i öşür/öşr-i kovan 0,6 kuruş, köylerdeki hane başına düşen ortalama miktar ise 0,7 kuruş, mahallelerdeki hane başına düşen ortalama miktar ise 0,1 kuruştur.

19. Yüzyılda Antalya Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısının İncelen...

Son olarak ise Tablo 22’de, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki, tarla, bağ-bahçe-bostan ve arıcılıktan elde edilen mahsulattan alınan toplam öşür miktarı ve bu üç grubun toplamdaki paylarına yer verilmiştir.

Tablo 22. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerindeki Öşür Gruplarının Oransal Dağılımı (%) (1844)

Öşür Grupları	Toplam Öşür (Kuruş)	Yüzde (%)
Tarla Mahsulleri Öşürü	271.706,4	96
Bağ-Bağçe-Bostan Öşürü	11.858	4
Ancılık Mahsulatı Öşürü	217	0
Genel Toplam	283.781,4	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727,17728.

Tablo 22’deki değerlere göre, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki toplam öşür miktarı 283.781,4 kuruş olarak tespit edilmiştir. Tarla mahsullerinden alınan öşür miktarı 271.706,4 kuruşla, bu toplamın % 96’lık kısmını oluşturmaktadır. Bağ-bağçe-bostan mahsulatından alınan öşür miktarının toplamı ise, 11.858 kuruş olup, genel toplamın % 4’ünü oluşturmaktadır. Arıcılıktan elde edilen öşür toplamının ise 217 kuruş olduğu ve genel toplam içinde % 1’in altında kaldığı görülmektedir.

2.1.4. Gelirler

2.1.4.1. Toplam Gelir

Antalya kazası yerleşim birimlerine ait temettuat defterlerinden, 1844 senesi itibariyle hanelerin gelirleri ve kaza yerleşim birimlerindeki toplam gelir miktarları da öğrenilebilmekte olup, elde edilen değerler, aşağıda yer alan Tablo 23’te gösterilmiştir.

Tablo 23. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerine Ait Toplam Gelir ve Kişi Başına Ortalama Gelir Değerleri (Kuruş) (1844)

Yerleşim Birimleri	Hane Sayısı	Toplam Gelir (Kuruş)	Hane Başına Ortalama Gelir (Kuruş)
Köyler	2.619	3.504.242,2	1.338
Çiftlikler	521	766.703	1.472
Mahalleler	1.668	2.068.829	1.240
GENEL TOPLAM	4.808	6.339.774,2	1.319

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690,

9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Defter kayıtlarına göre tespit edilen toplam hane sayısı 4.808 hanedir. Mevcut hane toplamından elde edilen toplam gelir tutarı 6.339.774,2 kuruş olup, bu toplamda köyler % 55, mahalleler % 33 ve çiftlikler % 12'lik bir paya sahiptir. Kaza yerleşim birimleri genelinde hane başına düşen ortalama gelir tutarı ise 1.319 kuruş olarak tespit edilmiştir. Hane başına düşen ortalama gelir sıralamasında ilk sırada 1.472 kuruşla çiftlikler, ikinci sırada 1.338 kuruşla köyler ve üçüncü sırada 1.240 kuruşla mahalleler gelmektedir.

2.1.4.2. Gelir Kaynakları ve Gelir Dağılımı

Antalya kazası yerleşim birimlerinde 1844 senesi itibariyle elde edilen toplam gelir 6.339.774,2 kuruştur. Toplam geliri oluşturan hane reislerinin gelir kaynaklarına Tablo 24'te yer verilmiş olup, gelir kaynakları türleri tarımsal gelir, hayvansal gelir, ortaklık geliri, zenaat ve ticaret geliri, kira geliri, zuhurat geliri ve diğer gelirler şeklinde sınıflandırılmıştır.

Tablo 24. Antalya Kazası Yerleşim Birimleri İtibariyle Gelir Kaynakları (Kuruş) (1844)

Yerleşim Birimleri	Tarımsal Gelir	Hayvansal Gelir	Ortaklık Geliri	Zenaat ve Ticaret Geliri	Kira Geliri	Zuhurat Geliri	Diğer Gelirler	Toplam
Köyler	2.278.643,2	299.838	231.059	213.029	20.441	398.937	62.295	3.504.242,2
Çiftlikler	452.807	40.704	197.089	21.785	4.020	37.116	13.182	766.703
Mh.ler	231.494	26.650	9.196	1.449.548	130.422	60.672	160.847	2.068.829
Genel Toplam	2.962.944,2	367.192	437.344	1.684.362	154.883	496.725	236.324	6.339.774,2
Toplam Gelirde Gelir Kaynaklarının Payı (%)	47	6	7	26	2	8	4	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 24'teki değerlere göre; Antalya kazası yerleşim birimlerinde tespit edilen 6.339.774,2 kuruşluk toplam gelirden köyler % 55, mahalleler % 33 ve çiftlikler % 12'lik bir paya sahiptir. Mevcut toplam gelirden, tarımsal gelirin payı % 47 olup, tarımsal gelir toplamı içinde mezru tarla gelirleri ve bağ-bağçe-bostan gelirleri yer almaktadır. Tarımsal gelir toplamı içinde köyler % 77'lik payla önde gelirken, çiftliklerin payı % 15 ve mahallelerin payı ise % 8'dir. Hayvansal gelir toplamı ise, 367.192 kuruş olup, bu toplama büyükbaş-küçükbaş hayvansal gelir ve arıcılık gelirleri dahil edilmiştir. Toplam gelir içindeki payı % 6 olan hayvansal gelir, köylerde % 82, çiftliklerde % 11 ve mahallelerde % 7'lik bir paya sahiptir. 437.344 kuruş ile toplam gelirin % 7'sini oluşturan ortaklık gelirleri içinde ise, köylerin payı % 53, çiftliklerin payı % 45 ve mahallelerin payı % 2'dir. Zenaat ve ticaret gelirleri 1.684.362 kuruşla toplam gelirin % 26'sını oluşturmaktadır. Diğer gelir türlerinin aksine, zenaat ve ticaret gelirleri toplamı içinde mahalleler % 86'lık bir payla ilk sırada gelirken, % 12'lik payla köyler ve % 1'lik payla çiftlikler geride kalmışlardır. Kira gelirleri ise, mezru tarla, bahçe, dükkan, mağaza, değirmen, kahvehane ve hane kira gelirleri toplamından oluşup, 154.883 kuruşla toplam gelirin % 2'sini oluşturmaktadır. Bu toplam içinde % 84'lük bir payla yine mahalleler önde gelirken, % 13'lük payla köyler ve % 3'lük payla çiftlikler geride kalmışlardır. Zuhurat gelirleri, hane reislerinin sabit gelirleri dışında elde ettikleri yan gelirler olup, 496.725 kuruşla, toplam gelir içinde % 8'lik bir paya sahiptir. Kayıtlara göre, kaza yerleşim birimlerindeki zuhurat gelirlerinin çoğunlukla kömürcülük, hamule nakli, odunculuk gibi faaliyetlerden elde edildiği görülmektedir. Zuhurat gelirleri içinde köyler % 80, mahalleler % 12 ve çiftlikler % 8'lik bir paya sahiptir. Diğer gelirler sınıflandırması içinde, eğitim, din ve askeri alanlarda hizmet gören hane reislerinin ücret gelirleri, kayıtlarda meslekleri belirtilmese de, gelirleri belirtilen haneler ile yetim, ihtiyar ve kadın olarak kayıtlı hanelerin gelir toplamları yer almaktadır. Bu gruptaki gelir toplamı, 236.324 kuruşla, toplam gelirin % 4'ünü oluşturmakta olup, bu toplam içinde mahallelerin payı % 68 iken, köylerin payı % 26 ve çiftliklerin payı ise % 6 olarak tespit edilmiştir.

Tablo verilerinden hareketle, toplam gelirin yarısından fazlasının köyler ve çiftlikler olmak üzere kırsal kesimden elde edildiğini ve bu toplam içinde tarımsal gelirlerin ilk sırada, zenaat ve ticaret gelirlerinin ikinci sırada geldiğini söylemek mümkündür. Kırsal kesimde, tarımsal gelir, hayvansal gelir, ortaklık geliri ve zuhurat geliri paylarının, kaza merkezinde ise zenaat ve ticaret geliri, kira geliri ve diğer gelirlerin paylarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tespit edilen toplam gelir içinde, köyler, çiftlikler ve mahalleler olmak üzere, hane reislerinin gelir gruplarına göre dağılımına değinecek olursak; gelir dilimleri itibariyle, 0-100 kuruş arası gelir diliminde 133, 100-500 kuruş arası gelir diliminde 1.680, 500-1.000 kuruş arası gelir diliminde 1.080, 1.000-2.000 kuruş arası gelir diliminde 1.189, 2.000-3.000 kuruş arası gelir

diliminde 375, 3.000-4.000 kuruş arası gelir diliminde 109, 4.000-5.000 kuruş arası gelir diliminde 43, 5.000-6.000 kuruş arası gelir diliminde 17, 6.000-7.000 kuruş arası gelir diliminde 10, 7.000-8.000 kuruş arası gelir diliminde 6 ve 8.000 kuruş üzerindeki gelire sahip olan hane sayısı ise 8 hane olarak tespit edilmiştir. Mevcut rakamlara göre, kaza merkezindeki hanelerin gelir dilimi aralığı çoğunlukla 0-2.000 kuruş arasında yoğunlaşmakta iken, kırsal kesimde hanelerin gelir dilimi aralığı ise 100-4.000 kuruş arasında yoğunlaşmaktadır. Görüldüğü üzere, kırsal kesim nüfusu, kaza merkezindeki nüfusa oranla daha yüksek gelir getiren dilimlerde yer almaktadır. 8.000 kuruş ve üzerinde gelire sahip olan hanelerden 5'i kaza merkezinde, 3'ü ise kırsal kesimde bulunmaktadır.

Geliri olmayan hane sayısı ise 158 adet olup, bunun 11 hanesi kırsal kesimde, 147 hanesi ise kaza merkezindedir. Defter verileri doğrultusunda haneleri gelirlerine göre; 1.000 kuruştan yukarı gelire sahip olanları zengin, 100-1.000 kuruş arası gelire sahip olanları orta halli ve 100 kuruşun altında gelire sahip olanları fakir olarak ayıracak olursak; kazada 1.000 kuruş üzeri gelire sahip hane sayısı 1.757, 100-1.000 kuruş arası gelire sahip hane sayısı 2.760 ve 100 kuruşun altında gelire sahip hane sayısı 133 hane olup, kaza yerleşim birimleri geneli itibarıyla, orta halli kesimin ağırlıkta olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.4.3. Gelir ve Vergi İlişkisi

Antalya kazası yerleşim birimlerinde, toplam vergi 538.085 kuruş olarak tespit edilmiş olup, toplam vergi içinde hane başına düşen ortalama vergi miktarlarına, yerleşim birimleri itibarıyla aşağıda yer alan Tablo 25'te yer verilmiştir.

Tablo 25. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerindeki Hane Başına Düşen Vergi Miktarı (Kuruş) (1844)

Yerleşim Birimleri	Toplam Vergi	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Vergi Miktarı
Köyler	396.357,6	2.619	151,3
Çiftlikler	91.380,4	521	175,3
Mahalleler	50.347	1.668	30,1
GENEL TOPLAM	538.085	4.808	111,9

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 25'te de görüldüğü üzere, kaza geneli itibariyle hane başına düşen ortalama vergi tutarı 111,9 kuruş olup, köyler 151,3 kuruş ve çiftlikler 175,3 kuruş ile kaza genel ortalamasından oldukça yüksek iken, mahallelerin 30,1 kuruş ile genel ortalamasının oldukça altında olduğu görülmektedir. Bu durum, kırsal kesimdeki yoğun tarımsal ve hayvansal faaliyetler ve dolayısıyla elde edilen öşür ve adet-i ağnam vergi paylarının kırsal kesimde daha yüksek oluşuna dayandırılabilir. Yerleşim birimleri itibariyle, hane başına düşen vergi miktarlarının birbirine pek yakın olmadıkları görülmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 26'da, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki toplam gelir ve toplam vergi değerlerinin oranlanması ile gelir ve vergi ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 26. Antalya Kazası Yerleşim Birimleri İtibariyle Toplam Gelir İçinde Toplam Verginin Payı (Yüzde) (1844)

Yerleşim Birimleri	Toplam Gelir	Toplam Vergi	Verginin Gelirdeki Payı (%)
Köyler	3.504.242,2	396.357,6	11
Çiftlikler	766.703	91.380,4	12
Mahalleler	2.068.829	50.347	2
GENEL TOPLAM	6.339.774,2	538.085	8

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo verileri itibariyle, Antalya kazası yerleşim birimleri genelinde, toplam verginin toplam gelir içindeki payının % 8 olduğu yani, hanelerin elde ettiği toplam gelirin ortalama % 8'inin vergi ödemelerine gittiği görülmektedir. Kaza merkezindeki vergi yükü payı, tarımsal ve hayvansal faaliyetlerin ağırlıkta olduğu kırsal kesimdeki vergi yükü payına göre daha düşüktür. Çiftlikler % 12, köyler % 11'lik bir vergi yükü payı ile, kaza genel ortalamasının üzerinde bir paya sahiptirler. Ağırlıklı olarak, zenaat ve ticaret faaliyetlerinin bulunduğu kaza merkezinin vergi yükü payı ise % 2 olup, genel ortalamasının oldukça altındadır. Mevcut rakamlardan hareketle, kırsal kesimdeki toplam gelirden vergilere giden payın daha yüksek olduğunu ve yerleşim birimleri itibariyle toplam gelir ve toplam vergi arasında bir paralelliğin bulunmadığını söylemek mümkündür.

2.1.5. Sanayi, İmalat ve Ticaret

Antalya kazası yerleşim birimlerine ait temettuat defterlerinde, hane reislerinin meslekleri de kaydedilmiş olup, buradan hareketle, yerleşim birimlerindeki küçük ölçekli sınıai üretimin diğer sektörlerle ve kazanın bulunduğu coğrafya ile arasındaki ilişki de görülebilmektedir. Kazadaki

sanayi, imalat ve ticaret faaliyetlerini esasen klasik Osmanlı iktisadi anlayışı doğrultusunda provizyonizmin şekillendirdiğini belirtebiliriz. Defter kayıtlarından tespit edilen mesleklere bakıldığında kazadaki sanayi ve imalat faaliyetlerinin durumuna yönelik detaylar da ortaya çıkmaktadır. Debbağ, semerci, kazaz, boyacı, mutaf, yorgancı, çulha, bezzaz, yemenici, peştemalci, terzi, pabuşcu, çizmecici, çilingir, dülger, doğramacı, hatabcı, hasırcı, sepetci, attar, helvacı, ekmekci, uncu, tahinci, kadayıfçı, sakızcı, mumcu, yağcı, değirmenci, kalafat, kürek kaplayıcı, demirci, bakırcı, kömürcü, kireççi, kiremitçi, çömlekçi esnafının varlığı mesleki çeşitliliğin bir göstergesi niteliğindedir (Bknz. Tablo No: 29).

Kaza yerleşim birimlerindeki sanayi, imalat ve ticaret faaliyetlerinde kullanılan hammaddelerin yöreden karşılandığı görülmektedir. Bahsi geçen mesleklerden de anlaşılacağı üzere, dokumacılık faaliyetinin hammaddesi, yörede yaygın olarak yapılan tarımsal ve hayvansal üretimden sağlanmaktadır. Çulha, kazaz, mutaf, hallaç, bezzaz gibi dokumacılıkla ilgili mesleklerin yaygınlığını, kazada sayıca daha fazla olan küçükbaş hayvan varlığına ve kazadaki penbe, harir, kendir gibi sınai ürünleri üretimine dayandırmak mümkündür. Debbağlık da, hammaddesi yine kazadaki hayvan varlığına dayanan bir diğer zenaat koludur. Sınai bitkilerinden biri olan sisam üretimi ise, yöredeki tahincilik faaliyetinin başlıca hammaddesini oluşturmaktadır.

Tarımsal ve hayvansal üretim dışında, kaza yerleşim birimlerindeki sınai, imalat ve ticaret faaliyetlerinin çeşitliliği, Antalya'nın, Akdeniz kıyısında, ormanlık ve toprak yapısı itibariyle kalkerli bir coğrafyada bulunuyor oluşuna dayandırılabilir. Çömlekçi, kireççi, bakırcı, kömürcü, demirci, kiremitçi gibi mesleklerin varlığını, kaza esnafının bu yöndeki faaliyetlerine örnek göstermek mümkündür. Kürek kaplayıcılık, kalafat gibi mesleklerin varlığı ise, Antalya'nın bir kıyı kenti olması itibariyle karşımıza çıkan mesleklerdendir. Kazadaki dülger, doğramacı, hatabcı esnafının varlığını ise, kazanın geniş ormanlara sahip oluşuna dayandırmak mümkündür. Defter kayıtlarında ayrıca, farklı meslekleri olan hane reislerinin kerestecilikten yan gelir elde ettikleri görülmekte olup, kereste yöreden ihracı yapılan önemli ticari ürünler içinde yer almaktadır.

Diyebiliriz ki; kazanın bulunduğu coğrafi konum itibariyle burada yetiştirilen tarımsal ve hayvansal ürünler, madencilik ve ormancılık ürünleri kaza yerleşim birimlerindeki sınai, imalat ve ticari faaliyetlerin yönlendirici unsuru niteliğindedir. Böylece kaza yerleşim birimlerinde, farklı sınai ve imalat faaliyetlerinin gelişmesi ve bu faaliyetler etrafında şekillenen bir ticari faaliyetin organize olabilmesi mümkün olmuştur. Defter kayıtlarında, sınai, imalat ve ticari faaliyetlerle uğraşanlar içinde, zenaat esnafı dışında, Avrupa tüccarı, Avrupa tüccarı hizmetkari, tüccar, ticaretçi, tefeci ve çerçi olarak kaydedilmiş kişilere de rastlanmıştır. Genel toplam içinde, % 24'lük bir payı

bulunan zenaat ve ticaretle ilgili mesleklerin, özellikle kaza merkezinde yoğunlaştığı görülmektedir (Bknz. Tablo No: 30; Tablo No: 31)

2.2. Sosyal Yapı Açısından Antalya Kazası Temettuat Defterleri

Antalya kazası yerleşim birimlerine ait tespit ettiğimiz ve her ne kadar bazı eksikliklerle karşılaşmış olsa da incelemeye tabi tuttuğumuz temettuat defterleri, sosyal yapı unsurları açısından, nüfus, yerleşim, din, meslekler, isimler şeklinde tasnif edilerek ele alınmıştır. Aşağıda yer vereceğimiz başlıklar altında, 1844 senesi itibariyle, Antalya merkez kazasında yer alan 53 köy, 37 mahalle ve 13 çiftliğe ait olan toplam 103 adet temettuat defteri verisi değerlendirilmiştir.

2.2.1. Nüfus, Yerleşim ve Dinsel Yapı

Antalya kazası yerleşim birimlerine ait temettuat defteri verilerine göre, köyler, mahalleler ve çiftlikler olmak üzere, kazaya bağlı yerleşim birimlerinin hane sayıları ve dinsel kimlik açısından durumlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 27. Antalya Merkez Kazası Yerleşim Birimlerinde Nüfusun Hane Sayısı Olarak ve Dinsel Açından Dağılımı (1844)

Yerleşim Birimleri	Hane Sayısı	Dini Durumu
Köyler	2.619	Müslüman
Mahalleler	1.258 / 410	Müslüman / Gayrimüslim
Çiftlikler	521	Müslüman
Genel Toplam	4.398 / 410	Müslüman / Gayrimüslim

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 27'ye göre, 1844 senesi verileri itibariyle, Antalya merkez kazası yerleşim birimleri hane sayısı olarak, 53 köyde 2.619 hane, 37 mahallede 1.668 hane ve 13 çiftlikte 521 hane olarak tespit edilmiş olup, genel toplam ise 4.808 olarak hesaplanmıştır. 4.808 olan genel toplamın 4.398 hanesini müslüman nüfus, 410 hanesini gayrimüslim nüfus oluşturmaktadır. Oransal ifadeyle; genel toplam içinde müslüman nüfus % 91'lik bir paya, gayrimüslim nüfus ise % 9'luk bir paya sahip olup, 1844 senesi verileri itibariyle, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki gayrimüslim nüfusun, toplam nüfusun küçük bir dilimini oluşturduğu söylenebilir. Köyler ve çiftliklerde nüfusun tamamını müslüman nüfus oluştururken, mahallelerdeki nüfusun 1.258 hanesi müslüman nüfustan, 410 hanesi ise gayrimüslim

nüfustan oluşmaktadır. Gayrimüslim nüfusun kaza merkezindeki birkaç mahallede yoğunlaştığı görülmektedir. Mahalleler itibariyle, müslüman mahalle sayısı 32, gayri müslim mahalle sayısı 3 ve karışık mahalle sayısı 2 olarak tespit edilmiştir. Oransal olarak; toplamı 1.668 haneyi bulan toplam 37 mahallede, gayrimüslim nüfus %25'lik, müslüman nüfus ise % 75'lik bir paya sahiptir. Aşağıda yer alan Tablo 28'te, Tablo 27'de de yer verdiğimiz hane sayılarından hareketle, genellikle nüfus tahminlerde kullanılan (x3-x4-x5) katsayılarını kullanmak suretiyle, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki asgari, ortalama ve azami nüfus tahminlerine yer verilmiştir.

Tablo 28. Antalya Kazası Yerleşim Birimleri İtibariyle Hane Sayıları ve Nüfus Tahminleri (1844)

Yerleşim Birimleri	Hane Sayısı	x3	x4	x5
Köyler	2.619	7.857	10.476	13.095
Mahalleler	1.668	5.004	6.672	8.340
Çiftlikler	521	1.563	2.084	2.605
TOPLAM	4.808	14.424	19.232	24.040

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 28'te görüldüğü üzere, Antalya merkez kazasına bağlı 53 köy, 37 mahalle ve 13 çiftlikte toplam hane sayısı 4.808'dir. Yerleşim birimlerindeki nüfus toplamlarının ve genel toplamın (x3-x4-x5) katsayıları ile çarpımı suretiyle yapılan nüfus tahminine göre sayımın yapıldığı 1844 senesi itibariyle, Antalya merkez kazası yerleşim birimlerindeki nüfusun genel toplamının asgari 14.424, ortalama 19.232, azami 24.040 olabileceği tahmininde bulunmak mümkündür. Defter kayıtları doğrultusunda, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki nüfusu, yerleşim unsuru açısından ele aldığımızda; genel hane toplamının 4.808 olduğu kaza yerleşim birimlerinde kırsal yerleşim 3.140 hane olup, köy ve çiftliklerdeki hane sayıları toplamından oluşmaktadır. Kentsel yerleşim ise, 1.668 hane olup kaza merkezindeki mahalleler toplamından oluşmaktadır. Kaza yerleşim birimlerindeki nüfusun % 65'i kırsal kesimde, % 35'i ise kaza merkezinde yaşamakta olup, genel olarak Osmanlı Devleti'nde hakim olan kırsal yerleşimin ağırlıkta olması durumunun Antalya kazası yerleşim birimleri itibariyle de geçerli olduğu görülmektedir.

2.2.2. Mesleki Veriler

Temettuat defterleri kayıtlarını, Antalya merkez kazası yerleşim birimlerindeki tahmini nüfus rakamları, nüfusun dini dağılımı ve yerleşim unsurları açısından değerlendirmek dışında, mesleki veriler açısından değerlendirmek de mümkündür. Tablo 29'da, defter kayıtları doğrultusunda elde edilen, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki hane reislerinin mesleki dağılımına ait verilere yer verilmiştir.

Tablo 29. Antalya Merkez Kazası Yerleşim Birimleri İtibariyle Mesleki Dağılım (1844)

Meslek	Hane	Meslek	Hane	Meslek	Hane
Amele	150	Dülger	34	Muhzır	2
Asker*	98	Dülger Çırağı	4	Mumcu	2
Aşçı	1	Dülger Kalfası	2	Mutaf	10
Attar	4	Duhancı	9	Müderris	23
Avrupa Tüccarı	14	Duhan kapıcısı	1	Müezzin	6
A.T. Hizmetkarı	2	Duvarcı	5	Müftü	1
Bağcı	5	Ekmekçi	5	Müteveli	1
Bahçevan	36	Ekmekçi Çırağı	3	Nalçacı	1
Bakırcı	2	Esirci	6	Nalbant	4
Bakkal	5	Eskici	14	Natır	1
Balıkçı	5	Gündelikçi	5	Neccar	1
Bargırcı	2	Habbaz	5	Oturakçı	1
Bazergan	11	Hallaç	1	Pabuşçı	22
Bazar	2	Hamal	15	Pağçacı	1
Bazban	1	Hamamcı	6	Papaz	2
Berber	19	Hancı	1	Pasban	1
Berber Çırağı	2	Hane odabaşısı	1	Posta kethüdası	2
Berber Kalfası	2	Hasırcı	15	Sabuncu simsarı	2
Besici	2	Hatabcı	2	Saka	6
Bezeci	2	Hatip	20	Sandıkçı	1
Bezzaz	41	Havancı	1	Sarraf	1
Bostancı	1	Havıtcı	1	Sebzeci	36
Boyacı	7	Helvacı	8	Sefine taifesi	2
Boyacı İşçisi	2	Helvacı Çırağı	1	Sefine yazıcısı	1
Cercer	1	Hekim	1	Semerci	6
Cerrah	1	Hizmetkar	174	Semerci Çırağı	1
Çapacı	1	İmam	34	Semerci Kalfası	2
Çerçi	6	Kadayıfçı	3	Sepetçi	1
Çıracı	4	Kahveci	7	Seyis	3
Çiftlik sahibi	25	Kalafat	1	Sığırtaç	3

* Hane reisinin mesleğinin askerlikle ilgili olanlarının tamamına, "Asker" başlığı altında yer verilmiştir. Bunlar: Asker, asker emekli, tımarlı asker, zabtiye askeri, topçu yüzbaşı, topçu onbaşı, topçu çavuşu, topçu neferi, topçu mülazımı'dır.

Çilingir	6	Kalaycı	20	Sıvacı	3
Çizmeçi	1	Kale Kapıcısı	1	Sucu	3
Çizmeçi Çırağı	1	Karantina katibi	1	Şambörekçisi	1
Çoban	52	Karcı	1	Şerbetçi	1
Çömlekçi	1	Karayapıcı	15	Tahinci	2
Çubukçu	3	Kasap	12	Tahmisci	2
Çukacı	1	Kasap Çırağı	4	Tahtacı	1
Çulha	75	Kasap İşçisi	2	Tefeci	1
Çulha Çırağı	3	Kasap Hizmetkarı	5	Tenekeci	2
Çulha İşçisi	16	Katip	4	Tercüman	1
Debbağ	13	Kavaf	3	Terzi	43
Debbağ Çırağı	8	Kayıkçı	29	Toprakçı	2
Değirmenci	37	Kazaz Çırağı	1	Tüccar (Tacir/Ticaretcı)	32
Dellal (Tellal)	6	Kıracı	7	Ulema	6
Dellal Çırağı	1	Kireççi	1	Uncu	4
Demirci (Timurcu)	15	Kiremitçi	2	Yağcı	3
Demirci Çırağı	1	Kömürcü	1	Yağcı İşçisi	3
Demirci İşçisi	1	Kuyumcu	6	Yazıcı	2
Deveci	199	Kürekçi	3	Yemenici	2
Deveci Hizmetkarı	12	Kürek kaplayıcı	1	Yolcu esnafı	70
Dibekçi	1	Mahkeme katibi	1	Yorgancı	6
Dibekçi Çırağı	1	Makaracı	1	Yorgancı Çırağı	2
Dikici	10	Meykedeci	1	Zabıtcı	1
Dikici Çırağı	5	Mısırcı	3	Ziraatçı	2.495
Dikici Kalfası	1	Muallim	11	Diğer**	200
Doğramacı	5	Muhtar	4		
				GENEL TOPLAM	4.488

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo 29’da yer alan veriler, Antalya kazası yerleşim birimlerindeki mesleki çeşitliliği gösterdiği gibi, Osmanlı Devleti’nin tarıma dayanan ekonomik yapısıyla da paralellik göstermektedir. Tabloda yer alan tarımla ilgili meslekler çoğunlukla kırsal kesimde, zanaat ve ticaretle ilgili meslekler ise kaza merkezinde yoğunlaşmaktadır. Kırsal ve kentsel olmak üzere, hane

** Bu kısma, başkalarının yardımlarıyla geçinen, derviş, dilenci (sail), fakir, ihtiyar, mecnun, sakat, hasta, (alil, mariz), yetim, talebe olarak kaydedilen haneler dahil edilmiştir.

reislerinin uğraştıkları meslekler toplamı 4.488 hane olarak tespit edilmiş olup, 2.495 hane sayısı ile ziraatçılık mesleği, bu toplamda en büyük paya sahiptir. Ziraatçılığın ardından ise, 200 hane ile “diğerleri” olarak adlandırılan gruba dahil edilen, başkalarının yardımlarıyla geçinen, ihtiyar, hasta, yetim, fakir, dilenci, talebe ve derviş olarak kayıtlı, herhangi bir mesleki faaliyeti olmayan haneler, sonrasında 199 hane ile devcılık, 174 hane ile hizmetkarlık, 150 hane ile amecilik meslekleri gelmektedir. Toplam 63 hanede ise imam, müezzin, hatip, müftü, papaz gibi dini görevlilerin kayıtları tespit edilmiştir. Eğitimle ilgili görevlilerin tespit edildiği hane sayısı ise 40 olup, bu grupta, müderris, muallim ve ulemalar yer almaktadır. Genel mesleki dağılım içinde, iki hanede ise sağlıkçı tespit edilmiş olup, bunlardan birinin cerrah diğerinin de hekim olarak kaydedildiği görülmektedir.

Kayıtlardan elde edilen hane reislerinin meslekleri, “tarımla ilgili meslekler”, “zenaat ve ticaretle ilgili meslekler” ve “üretimle ilgili olmayan meslekler” olarak tasniflendirilmiş olup, bu tasnife göre, çiftlik sahibi olanlar, ziraatçı, çapacı, çoban, sığırtmaç, bağçevan, bağcı, bostancı, sebzeçi ve muhtemelen tarla, bağ-bahçe tarımında çalışan amecici, gündelikçi ve hizmetkarlar “tarımla ilgili meslekler” içine dahil edilmiştir. Attarlık, berberlik, bezzazlık, boyacılık, debbağlık, dellallık, devcılık, hammallık, hasırcılık, kasaplık, kayıkçılık, sarraflık, papuşçuluk, terzilik, tüccarlık gibi meslekler ve bu zenaat kollarındaki kalfa, çırak, işçi, hizmetkar olarak kayıtlı olanlar “Zenaat ve ticaretle ilgili meslekler” içine dahil edilmiştir. Eğitim görevlileri, dini görevliler, askerler, muhtarlar, katipler, posta hizmeti görenler gibi devlet görevlileri ve diğerleri grubunda bahsettiğimiz, başkalarının yardımlarıyla geçinen, ihtiyarlar, hastalar, yetim kalmış olanlar, dervişler ise “Üretimle ilgili olmayan meslekler” grubuna dahil edilmiştir. Bu tasnif doğrultusunda elde edilen verilerin yerleşim birimleri itibariyle dağılımına aşağıda yer alan Tablo 30’da yer verilmiştir.

Tablo 30. Mesleki Grupların Antalya Kazası Yerleşim Birimleri İtibariyle Dağılımı (1844)

Yerleşim Birimleri	Tarımla İlgili Meslekler Hane Sayısı	Zenaat ve Ticaretle İlgili Meslekler Hane Sayısı	Üretimle İlgili Olmayan Meslekler Hane Sayısı
Köyler	2.060	203	104
Mahalleler	471	850	306
Çiftlikler	454	26	14
GENEL TOPLAM	2.985	1.079	424

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759,

9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo verilerine göre; “tarımla ilgili meslekler”in genel toplamı 2.985 olup, köylerdeki toplam 2.060, mahallelerdeki toplam 471 ve çiftliklerdeki toplam ise 454’tür. Genel toplamın % 69’luk kısmını köyler, % 16’lık kısmını mahalleler ve % 15’lik kısmını çiftlikler oluşturmaktadır. Tarımla ilgili meslekler, ağırlıklı olarak kırsal kesimde toplanmıştır. “Zenaat ve ticaretle ilgili meslekler”in genel toplamı ise, 1.079 olup, köylerdeki toplam 203, mahallelerdeki toplam 850, çiftliklerdeki toplam 26’dır. Oransal olarak, köyler % 19, mahalleler % 79 ve çiftlikler % 2’lik bir paya sahiptir. Bu oranlar, “zenaat ve ticaretle ilgili meslekler”in merkezde yoğunlaşmış olduğunu göstermektedir. “Üretimle ilgili olmayan meslekler”in genel toplamı ise 424 olup, köylerdeki toplam 104, mahallelerdeki toplam 306 ve çiftliklerdeki toplam 14’tür. Oransal olarak, köyler % 25, mahalleler % 72 ve çiftlikler % 3’lük bir paya sahip olup, bu grupta da mahalleler ilk sırada gelmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 31’de, Antalya kazası yerleşim birimlerinde tespit edilen mesleki grupların hane sayıları itibariyle oransal dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 31. Antalya Kazası Yerleşim Birimlerinde Mesleki Grupların Hane Sayıları İtibariyle Oransal Dağılımı (%) (1844)

Mesleki Gruplar	Genel Toplam	Oran (%)
Tarımla İlgili Meslekler	2.985	67
Zenaat ve Ticaretle İlgili Meslekler	1.079	24
Üretimle İlgili Olmayanlar	424	9
TOPLAM	4.488	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. d. 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Tablo verilerinde de görüldüğü üzere, Antalya kazası yerleşim birimlerinde mesleki grupların hane sayıları itibariyle dağılımında, “tarımla ilgili meslekler” % 67’lik bir payla ilk sırada gelmekte olup, ardından, % 24’lük bir payla “zenaat ve ticaretle ilgili meslekler” ve son sırada ise % 9’luk bir payla “üretimle ilgili olmayan meslekler” gelmektedir. Mevcut verilere göre; yerleşim bağlamında mesleki çeşitliliğin kaza merkezinde yoğunlaştığı görülmektedir. Tarımsal faaliyetlerin büyük kısmı kırsal alanda gerçekleştirilmekte olup, bunun paralelinde, kırsalda “tarımla ilgili meslekler”

yoğunluk arz etmektedir. “Zenaat ve ticaretle ilgili meslekler” ve “üretimle ilgili olmayan meslekler”in büyük kısmı ise, kent merkezindeki mahallelerde yoğunlukta olup, bu durum, kaza merkezinde zenaat ve ticaretle ilgili bir uzmanlaşmaya gidildiği şeklinde yorumlanabilir.

2.2.3. İsimler, Lakaplar ve Fiziksel Özellikler

1844 senesi kayıtlarını içeren Antalya kazası yerleşim birimlerine ait temettuat defterlerindeki kayıtların tutuluşu itibariyle, kayıtları tutulan kişilerin isimleri, lakapları, fiziksel özelliklerine yönelik bilgi edinmek de mümkündür. İsimler açısından bakıldığında; geleneksel Türk-İslam unsurlarını yansıtan benzer isimlerin yaygınlıkla kullanıldığı ve kişilerin çoğunlukla baba adları da belirtilerek kaydedilmiş oldukları (Yasin oğlu Hasan, Yunus oğlu Mustafa gibi.), hatta kişilere babalarının isimlerinin verildiği de görülmektedir. (Koca Hüseyin oğlu Hüseyin gibi). Kayıtlarda ayrıca, kişilerin babalarının lakapları gibi kendi lakapları da (Şehirli Süleyman oğlu Hacı Mehmed, Şeyh Mezruk oğlu Kara Hasan, Bela Ali gibi) kaydedilmiştir. Lakapların ise çoğunlukla, kişilerin ten rengi, boy durumu, bıyık ve sakal gibi fiziksel özellikleri (Kara Hasan oğlu Halil, Sarı Musa oğlu Hacı Osman , Orta boylu kara bıyıklı Kel Hüseyin, Uzun boylu kır sakallı Kara Ahmed gibi); fiziksel engelleri (Dilsiz oğlu İbrahim, Topal Ali oğlu Mustafa, Kör Ali); meslekleri (Papuşcu Ahmed, Çoban Sülü Ali, Çulha Hasan Hafız gibi.) ve kökenleri itibariyle (Burdurlu Kadayıfçı Mehmed, Moralı Süleyman, Ovacıklı Ömer gibi) kullanılan lakaplar olduğu görülmektedir.

Kayıtlarda, çiftlik sahibi, bir çiftliğin ortağı veya ziraatçi olarak kayıtlı birkaç hane reisi kadına da rastlanmış olup, bu kadın isimleri de yine geleneksel Türk-İslam unsurlarını yansıtan isimlerdendir. (Abdiloğlu Bekir’in zevcesi Hatice Hatun, Gedikli oğlu Kerimesi Aişe Hatun, İlyas’ın oğlu karısı Hatice Hatun, Kara Pehir Merhumun halilesi Fatma Hatun, Kara Ömer merhumun Halilesi Ayşe Hatun gibi...). Kaza merkezindeki birkaç mahallede yoğunluklu olarak bulunan gayrimüslim Rum ve Ermeni nüfustan kişilerin de yine meslekleri, lakapları, fiziksel özellikleri gibi unsurlar itibariyle, kendi dini ve etnik yapılarından gelen isimlere sahip oldukları görülmektedir. (Kıbrıslı Lefter oğlu Yani, Tuzcu Vasili, Dülger Dimitri gibi...).

Sonuç

19. yüzyılda, Avrupa’da yaşanan gelişmeler, Osmanlı Devleti’ne, askeri, siyasi ve ekonomik açılardan etkilerde bulunmuş olup, bu etkiler dolayısıyla, Osmanlı Devleti, 19. yüzyıl ortalarına doğru bir takım düzenlemelerde bulunma ihtiyacı hissetmiştir. Ancak siyasi, askeri ve mali önceliklere göre başlatılan bir dizi reform girişimi, Osmanlı Devleti’nin Avrupa eksenli yoğun bir etkiye maruz kalmasını önleyemediği gibi, reformlardan beklenen başarıya ulaşmasını da sağlayamamıştır. Çalışma konumuzu da, Tanzimat

dönemindeki reformların etkisi altında gerçekleştirilen, ekonomik ve askeri potansiyelin tespit edilmesi, ekonomik ve mali düzenlemelerin yapılabilmesi ve hane reislerinin gelirlerinin tespiti amacıyla yapılan sayımların kaydedildiği temettuat defterleri oluşturmaktadır. Temettuat defterleri bu özellikleri itibariyle, Osmanlı dönemi sosyo-ekonomik yapı çalışmaları açısından zengin veriler sunan kaynaklar niteliğindedir. Bu bağlamda, Antalya merkez kazası yerleşim birimlerine yönelik olarak tespit edilen temettuat defterleri, sosyo-ekonomik unsurlar itibariyle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda da, 1844 senesi itibariyle, Antalya merkez kazasına bağlı 53 köy, 37 mahalle ve 13 çiftliğe ait olan toplam 103 adet temettuat defteri verisi değerlendirmeye tabi tutulmuş olup, mevcut kayıtlardaki verilerin ekonomik ve sosyal yapıya yönelik değişkenler açısından sınıflandırılması ve değerlendirilmesi ile hem 19. yüzyıl Osmanlı dönemi sosyo-ekonomik tarihi çalışmaları hem de kent tarihi çalışmalarına bir katkı sunulması amaçlanmıştır. Tespit edilen defter verilerine göre; 1844 senesi itibariyle, Antalya merkez kazasında yer alan 53 köy, 37 mahalle ve 13 çiftlikte kayıtlı olan hane sayısı 4.808 hane olup, bu hane reislerine yönelik kayıtların tutuluş şekilleri itibariyle, kaza yerleşim birimlerindeki tarım, hayvancılık, sanayi, imalat ve ticaret faaliyetleri ile nüfus, yerleşim gibi sosyo-ekonomik yapı özelliklerine dair bilgilere ulaşabilmek mümkün olmuştur. Tespit edilen sonuçlara çalışmamızda, ekonomik yapı ve sosyal yapı genel başlıkları altında ele alınan tarım, hayvancılık, üretilen ürünler, toprak büyüklükleri, yetiştirilen hayvanlar, gelirler, vergiler, sanayi ve ticaret, hane reislerinin meslekleri, isimleri, lakapları, fiziksel özellikleri gibi alt başlıklar altında, yeri geldikçe tablolar eşliğinde yer verilmiştir.

Kaynakça

Başbakanlık Osmalı Arşivi (B. O. A.) Maliye Nezareti Vâridât Muhasebesi Temettuat Defterleri (ML. VRD. TMT.), H. 1260-1261/ M. 1844-1845 / 9666, 9667, 9668, 9670, 9671, 9673, 9674, 9675, 9676, 9677, 9678, 9679, 9680, 9681, 9682, 9683, 9684, 9685, 9686, 9687, 9688, 9689, 9690, 9691, 9692, 9693, 9694, 9695, 9696, 9697, 9698, 9700, 9701, 9702, 9703, 9704, 9705, 9706, 9707, 9708, 9709, 9710, 9711, 9712, 9713, 9714, 9715, 9716, 9717, 9718, 9721, 9722, 9723, 9724, 9725, 9726, 9727, 9728, 9729, 9730, 9731, 9732, 9737, 9738, 9740, 9741, 9742, 9743, 9744, 9745, 9746, 9747, 9749, 9750, 9751, 9752, 9753, 9754, 9755, 9756, 9757, 9758, 9759, 9760, 9761, 9762, 9763, 9764, 9765, 9766, 9767, 9768, 9769, 9771, 9772, 9773, 9774, 9776, 10574, 17567, 17578, 17588, 17726, 17727, 17728.

Telif Eserler

- Adıyeye, N. (2000). Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri, *OTAM, Sayı 11*, Ankara, ss.769-823.
- Barkan, Ö. L. (2000). Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler I, *Osmanlı Devleti'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi/ Tetkikler-Makaleler*, Cilt I, Haz. Hüseyin Özdeğer, İ.Ü.İ.F. Yayın No: 565, Dilek Ofset-Matbaacılık, İstanbul: ss.524-569.
- Berkes, N. (2016). *Türkiye İktisat Tarihi*, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Bilgi, N. (2014). Hamza Baba Köyü'nün XIX. Yüzyıl Ortalarındaki Sosyal ve Ekonomik Yapısı (2444 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre), *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı 69 (2014)*, ss. 41-60.
- Çadırcı, M. (1991). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Doğan, A. (2012). *19. Yüzyılda Teke Sancağı Antalya Merkez Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı*, (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (1999). “Öşür”, “Temettu”, “Temettuat”, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 16. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Efe, A. (2006). 1260-61/1844-45 Temettuat Sayımı Işığında Çukurhisar Köyünün Ekonomik ve Sosyal Görüntüsü, *Sosyal Bilimler Dergisi 2006/1*, ss.19-51.
- , (2016). 1845 Temettuat Sayım Sonuçları Ne Oldu?, *History Studies, Volume 8, Issue 1*, p.19-35.

- Faroqhi, S. (2003). *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 121, İstanbul.
- Güran, T. (1998). *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- , (1998). Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabası'nın Sosyo-Ekonomik Özellikleri, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, Eren Yayıncılık, İstanbul, ss. 163-175.
- , (1998). Osmanlı İmparatorluğunda Ondokuzuncu Yüzyıl Ortasında Bir Kırsal Bölgede Ekonomik ve Sosyal Yapı: Filibe Sancağı'nın Koyuntepe Nahiyesi'ne Bağlı Dokuz Köy Üzerine Yapılmış Bir Karşılaştırma Çalışması, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, Eren Yayıncılık, İstanbul, ss.179-228.
- , (2000). 19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara.
- Kocakaplan, S.Ç. (2007). *Temettüât Defterleri Çerçevesinde Silistre Kazası'nın İktisadî ve Sosyal Yapısı*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kütükoğlu, M. (1995). Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettuat Defterleri, *Bulleten*, LIX/225.
- Öztürk, S. (2003). Türkiye'de Temettuat Çalışmaları, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 287-304.
- Pamuk, Ş. (2014). *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, 2. Basım, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Tabakoğlu, A. (2003). *Türk İktisat Tarihi*, 6. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Tekindağ, Ş.(1979). “Teke-Oğulları”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, 12/1.Cilt, 2.Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü,(2010). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 108, Genişletilmiş 3. Baskı, Başbakanlık Basımevi, İstanbul.